

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus
Tractatus de Prædestinatione, de Trinitate, de Angelis, & de homine

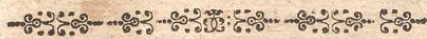
Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Disp. II. De processionibus Divinarum Personarum ad quæstionem 27.
primæ partis,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77146](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77146)

57 Respondeo concessio Antecedente, negando Consequentiam: nam ut docet D. Thomas infra quæst. 30. art. 2. ad 1. & quæst. 9. de potentia art. 9. ad 27. Licet sint quatuor relationes in Divinis, una tamen earum, scilicet Spiratio, non est proprietatis personalis, neque constituit Personam, & ideo non sunt in Deo nisi tres Personæ.

DISPUTATIO II.

De processionibus Divinarum Personarum.

Ad questionem 27. primæ partis.

DE ventorum origine, quos, ut ait Psalmista, Divina Sapientia educit de thesauris suis, disputant Philosophi cum Aristotele in libris Meteororum, & Seneca lib. 5. naturalium questionum cap. 4. De processione verò Divinarum Personarum, quæ ut ait Bernardus ferm. 1. Pentec. *Posuit nubem latibulum suum*, agunt Theologi cum Doctore Angelico in hac parte quæst. 27. Verum si adeò obscura & arcana est ventorum quos natura producit origo, ut vix de ea Philosophi aliquid certi audeant asserere, quis æternam & ineffabilem Divini Verbi, & Sancti Pneumatis originem agnoscere & explicare valeat? Generationem illius, & istius processionem, quis enarrabit? Stupet certè natura, suspicit ratio, Philosophia miratur, dum audit unam Personam Divinam, ab alia sine ulla prorsus causalitate & dependentia originari; in alio sine passione recipi; ad alium non tanquam ad effectum, sed tanquam ad simplicem terminum tendere. Fides tamen hæc docet, cui natura obsequi, parere ratio, & Philosophia subjici debet; ut constabit ex dicendis in hac disputatione, in qua de existentia, quidditate, & principio divinarum processionum differemus & cur uni ex illis, non verò alteri, ratio generationis conveniat, discutimus: invocata prius, his carminibus, Spiritus Sancti gratiâ.

*Aura potens, amor ignipotens, spirabile nomen:
Amborum communis amor, cæli aurea flamma:
Sancte veni, Sanctis accende ardoribus orbem.
O Divum flamen, nostris te mentibus affla.*

ARTICULUS I.

An sint in Deo processionibus ad intra?

Sicut duplex est Divinarum actionum genus, aliud immanentium, aliud transeuntium, per illas ad intra agit, per has aliquid ad extra operatur: ita & à Theologis duæ distinguuntur divinarum processionum species; ad intra videlicet, & ad extra; immanentium & transeuntium. Per illas una Persona divina ab alia procedit; per illas verò creaturæ à Deo tanquam à primo principio & prima causa emanant. De primis solum hinc agimus cum Sancto Doctore, & primò inquirimus an illæ de facto dentur in Deo?

§. I.

Dari in Deo Processiones, autoritate Scripturæ, ratione Theologicâ, & duplici congruentia ostenditur.

Dico igitur, dari in Deo processionibus, per quas una persona ab alia procedit.

Probatur primò: De Mysterio Trinitatis, & processionibus divinis sciendum est juxta id quod ex Scriptura habemus, cum hæc tationis naturalis captum superent: Sed ex Scriptura habemus dari in Deo processionibus, quibus una Persona ab alia procedit: Ergo ita sciendum est. Minor probatur, nam Eccles. 24. Divina sapientia dicitur ex ore Altissimi (est ex intellectu Patris) produsse. Et Sap. 7. vocatur emanatio quædam charitatis omnipotentis Dei. Et Michea 5. dicitur, *Egressus ejus ab initio à diebus æternitatis*. Clarius adhuc eadem veritas in novo Testamento exprimitur: nam Joan. 7. Christus de seipso sic ait: *Ego scio eum* (scilicet Patrem) *quia ab ipso sum*. Et cap. 8. *Ego à Deo processi*. Et cap. 15. de Spiritu Sancto loquens, ait: *Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre, Spiritum veritatis, qui à Patre procedit*.

Constat ergo ex sacris litteris dari in Deo æterno processionibus, Divinarum Personarum productivas; quas non licet per metaphoram interpretari, ut faciunt hæretici: primò ob regulam Augustini, quæ asserit verba Scripturæ in proprietate esse accipienda, quando ex eis nullum sequitur absurdum; nulla autem sequitur absurditas ex eo quod in Deo verè & propriè processionibus ponatur, ut constabit ex argumentorum solutione: secundò ob autoritatem Conciliorum, & SS. Patrum, propriè eas exponentium; sic enim habetur in Symbolo Concilii Niceni: *Crèdo in Deum Patrem & in Jesum Christum Filium ejus unigenitum, & ex Patre natum, ante omnia secula: Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero*. Et ibidem asseritur, Spiritum Sanctum à Patre Filioque procedere. Idem profitetur Concilium primum Constantinopolitanum in suo Symbolo, ubi de Spiritu Sancto hæc adduntur: *Credimus in Spiritum Sanctum Dominum, & vivificantem, & ex Patre procedentem, & cum Patre & Filio adorandum*. Hæc concinunt Athanasius in suo Symbolo quod in Ecclesia cantatur; Dionysius Areopagita cap. 1. de divinis nominibus, Gregorius Thaumaturgus in sua fidei confessione, Justinus in Dialogo cum Triphone, Hilarius, Augustinus, alijque sancti Patres, relati hic à Gonzales, & Salmanticensibus.

E Probatur secundò conclusio ratione Theologicâ. De fide est dari in Deo tres Personas distinctas in unitate essentia, ut contra Sabellianos & Arrianos disputatione præcedenti ostendimus: Sed distinctio realis Personarum in unitate essentia, absque processione unius ab alia subsistere nequit: Ergo dantur in Deo processionibus. Minor probatur: Tum quia ex D. Thoma supra quæst. 11. art. 3. & 16. cont. Gen. cap. 41. omni multitudo sicut debet reduci ad unum, ita debet derivari ab uno principio. Tum etiam, quia cessante processione, cessat oppositio originis; cessante autè oppositio originis, non possunt plures Personæ distingui, nisi diversitate naturæ. Unde Hilarius in libro de Synodis: *Chilium enim*

Deus sit, duo immiscibiles esse non possunt. Et D. Tho-
mas infra quest. 33. art. 4. ad 4. asserit quod pone-
re duos immiscibiles, est ponere duos Deos, & duas natu-
ras divinas.

Deniq; licet non possit conclusio ratione na-
turali evidenter ostendi, potest tamen duplici
congruentia suaderi. Primam susē prosequitur
Richardus à S. Viēto libro 3. de Trinit. infini-
tam namq; bonitatem & fecunditatem, qualis
tam nature divine, decet summa & infinita com-
plexio: unde dicitur Isaia 66. Nunquid qui
in micatio: unde dicitur Isaia 66. Nunquid qui
dicitur parere facio, sterilis ero? At seclusa procel-
sione unius Personæ ab alia, summa & infinita
congruentia nequit subsistere; cum ad extra
congruentia modo possit Dei natura diffundi:
Ergo datur in Deo unius Personæ ab alia pro-
cessio.

Secunda, quæ utitur D. Thomas hic art. 1. in
supposito, potest sic proponi. Quicumq; intelli-
git hoc ipso quod intelligit, producit aliquid
reale, quod est conceptio rei intellectæ, & di-
ctum Verbum: Sed Deus est intelligens, imò &
in supremo intellectualitatis gradu: Ergo in sui
cognitione producit Verbum; cumq; verbi acci-
dentis productio divine nature non congruat,
debet debere esse Verbum substantiale in Deo.

Utautem vis hujus congruentiæ melius per-
cipiatur, & solvatur instantia quæ fieri solet in
conterarium: Advertendum est, quod quando
D. Thomas ait: *Quicumq; intelligit, ex hoc ipso quod
intelligit, producit Verbum*, hoc non debet intelli-
gi de quacumq; intellectione (non enim de ra-
tione intellectiois sit sic, est Verbi productio,
ut constat in visione beatifica, in qua, juxta
communem Thomistarum sententiam, Beati-
tullum producent verbum) sed de intellectu-
re connaturali, quæ quilibet creatura intel-
lectualis seipsam intelligit. Unde vis hujus con-
gruentiæ in eo stat, quod cum creaturæ intel-
lectuales, etiam perfectissimæ, in omni sua connat-
urali intellectu verbum producant, con-
gruum est quod Deus, qui est in supremo gradu
connaturalium intelligentium, per suam intellectu-
tam connaturalem, quæ est sui ipsius cognitio, D

Dices: Angelus seipsam connaturaliter in-
telligit, & tamen in cognitione sui non produ-
cit verbum, cum ejus substantia sit præsens im-
mediate per seipsam proprio intellectui: Ergo
principium illud D. Thomæ sic explicatum, non
est universaliter verum.

Respondeo negando Antecedens: licet enim
substantia Angeli sit per seipsam præsens pro-
prio intellectui, per modum actus primi, &
speciei intelligibilis, non tamen per modum
actus secundi, & termini actu intellecti: quia ad
hoc requireretur quod esset in supremo intelli-
gentiæ gradu, & actus purus omnem poten-
tialitatem excludens. Unde licet substantia An-
geli suppleat vires speciei impressæ in cognitio-
ne sui, nequit tamen gerere vires verbi & spe-
ciei expressæ, ut docet D. Thomas 4. cont. Gent.
cap. 11. ubi de Angelis seipsos cognoscentibus
loquens, ait: *Licet intentio intellecta sit eis omnino
intrinseca, non tamen ipsa intentio intellecta est
eorum substantia, quia non est idem in eis intelli-
gere & esse.*

Aliiter etiam potest principium illud Divi Tho-
mæ explicari, intelligendo illud per distributio-
nem completam, non ex parte intellectiois, D

A sed ex parte intelligentium; ita ut sensus sit:
Omne intelligens, eo ipso quod intelligit (id est,
eo ipso quod est intellectualis nature) in aliqua
sua intellectuione verbum format. Et sic intelle-
ctum hoc principium, est universaliter verum:
nulla enim datur natura intellectualis, quæ in
aliqua intellectuione verbum non producat; ut
constat inductione in natura angelica & huma-
na, quæ non solum in omni cognitione natura-
li, sed etiam in aliqua supernaturali, verbum
producent, v.g. in cognitione fidei, vel prophē-
tiæ. Cum ergo Deus sit nature intellectualis, &
in supremo intellectualitatis gradu existat, con-
gruum est in eo reperiri aliquam intellectuionem
producentem Verbum, quæ est intellectio Pa-
terna; quamvis ab intellectuione essentiali, quæ
convenit Filio & Spiritui Sancto, & Deo secun-
dum se considerato, & ut abstrahit à personis,
Verbum non producat: quia in illis non est
intelligere cum intellectuione fecunditatis, sicut in
Patre, defectu oppositionis relative, & distin-
ctionis realis à termino procedente.

Dices: Quamvis creaturæ in omni cognitio-
ne naturali, & in aliqua supernaturali, verbum
producant, illud tamen non formant quando
versantur circa objectum infinitum clarè vi-
sum: unde, ut supra dicebamus, in sententia
Thomistarum, in visione beatifica nullum ver-
bum producit: Ergo cum Deus seipsum clarè
videat, & comprehendat, ex creaturis argu-
endo, potius concludi deberet, Verbum ab
intellectu divino non produci, quam ejus op-
positum.

Confirmatur: Productio verbi in nobis pro-
venit ex imperfectione, nimirum ex indigentia
ipsius intellectuionis, quæ requirit objectum in
ratione termini intra ipsum intellectum, & ex
defectu objecti, quod non habet sufficientem
actualitatem, & conjunctionem cum intellectu,
in ratione termini intellectuionis: Ergo cum in-
tellectio divina sit supra omnem illam imperfe-
ctionem elevata, ex eo quod in intellectuione
creata reperitur expressio verbi, convincitur
non reperiri in divina.

Ad objectionem respondeo, concesso Ante-
cedente, negando Consequentiam: nam quod
intelligentia creata, circa objectum infinitum cla-
rè visum, verbum non producat, provenit ex du-
plici capite. Primò quia in creaturis productio
verbi non est ex fecunditate, sed ex necessitate;
& cum circa objectum infinitum, quod de se est in
ultima actualitate, verbi productio necessaria
non sit; consequens est, quod in ejus clara visio-
ne verbum ab intellectu creato non producat.
Secundò id provenit, quia objecto infinito per
essentiam repugnat per verbum creatum repræ-
sentari quiddativè, non minus quam per spe-
ciem impressam creatam, ut in Tractatu de visione
Beata ostensum est. Ex quibus rationibus nulla
militat in intelligente increato: tum quia Ver-
bum non ex necessitate, sed ex fecunditate pro-
ducit: tum etiam quia verbum ab illo produ-
ctum, est ejusdem nature, ejusdemq; imateria-
licitatis cum objecto intellecto, ac proinde ex nullo
ex illis capitibus ei repugnat producere Ver-
bum. Unde vis congruentiæ D. Thomæ confi-
sit in hoc: Omnis intelligentia creata circa pro-
prium objectum in aliqua intellectuione verbum
producit: Ergo & intelligens increatum, circa suum
objectum, Verbum increatum, producit, cum
talis

Ad objectionem respondeo, concesso Ante-
cedente, negando Consequentiam: nam quod
intelligentia creata, circa objectum infinitum cla-
rè visum, verbum non producat, provenit ex du-
plici capite. Primò quia in creaturis productio
verbi non est ex fecunditate, sed ex necessitate;
& cum circa objectum infinitum, quod de se est in
ultima actualitate, verbi productio necessaria
non sit; consequens est, quod in ejus clara visio-
ne verbum ab intellectu creato non producat.
Secundò id provenit, quia objecto infinito per
essentiam repugnat per verbum creatum repræ-
sentari quiddativè, non minus quam per spe-
ciem impressam creatam, ut in Tractatu de visione
Beata ostensum est. Ex quibus rationibus nulla
militat in intelligente increato: tum quia Ver-
bum non ex necessitate, sed ex fecunditate pro-
ducit: tum etiam quia verbum ab illo produ-
ctum, est ejusdem nature, ejusdemq; imateria-
licitatis cum objecto intellecto, ac proinde ex nullo
ex illis capitibus ei repugnat producere Ver-
bum. Unde vis congruentiæ D. Thomæ confi-
sit in hoc: Omnis intelligentia creata circa pro-
prium objectum in aliqua intellectuione verbum
producit: Ergo & intelligens increatum, circa suum
objectum, Verbum increatum, producit, cum
talis

Diff.
2.
art. 1.

in Bibli

talis productio non repugnet ex aliis capitibus.

12. Ex quo patet solutio ad confirmationem: concesso enim Antecedente, neganda est etiam Consequentia. Nam quamvis intellectiones creatæ habeant producere verbum ex imperfectione, scilicet ex indigentia, & defectu sufficientis actualitatis in objecto ad quod terminatur; id tamen quod est producere verbum, est perfectio quædam; dicit enim fecunditatem, quæ quamvis in creaturis non possit esse nisi adjuncta imperfectione, nulla tamen apparet repugnantia, quominus possit ab imperfectione depurari, & sic depurata esse in Deo. Unde fit ut valde congruè inferatur à D. Thoma, supposita fidei revelatione, intellectionem divinam habere illam fecunditatem, & producere Verbum: quia omnis perfectio in creaturis reperta, debet esse formaliter in Deo, si ab omni possit imperfectione depurari.

§. II.

Solvuntur argumenta in contrarium.

13. **O**bjicies primò: Enti à se, & primo principio, repugnat ab alio procedere: Sed quævis Persona Divina est ens à se, & primum principium: Ergo nequit una ab alia procedere.
- Respondeo distinguendo Majorem: processione ab alio ut à causa, concedo: ut à principio originis, omni dependentiâ & causalitate seclusâ, nego. Unde esse à se, dupliciter sumi potest; primò ut excludit principium extraneum seu alterius naturæ, & si omnes Personæ Divinæ, & qualibet illarum est à se: secundò ut excludit reale principium ejusdem naturæ, & sic solus Pater est à se.
14. **D**ices: Non potest intelligi processio sine dependentia personæ procedentis à producente: Ergo si una persona non possit ab alia dependere, non potest ab illa procedere. Consequentia patet, Antecedens probatur. Procedere ab alio, est non posse esse sine illo: Sed non posse sine alio esse, est ab illo dependere: Ergo procedere dependentiam importat.
- Respondeo negando Antecedens: ad cujus probationem, nego Minorem: nam unum relativum sine alio esse non potest, nec omnipotentia sine possibilitate creaturarum, in veriori sententia; & tamen nec relativum à correlativo dependet, nec omnipotentia à possibilitate creaturarum. Plus ergo ad dependentiam requiritur, quàm necessaria connexio, scilicet quòd sit ratio subordinacionis ad aliud, ad quàm necessariò exigitur alicuius in natura. Solutio est D. Thomæ in opusc. contra errores Græcorum cap. 7. ubi ex Athanasio docet, Patrem non posse esse sine Filio, & Spiritu Sancto, & tamen illis non egeret, eò quòd conveniat in essentia cum illis. Et 4. contra Gent. cap. 4. ad 9. ait, unam Personam Divinam non pendere ab alia, quamvis sine ea esse nequeat, quia eadem est essentia utriusque.
51. **I**nstabis: Quod procedit ab alio, debet habere distinctum esse, distinctamque; saltem numero naturam ab illo: Ergo si Personæ Divinæ in eadem numero naturæ subsistant, una non potest ab alia procedere.
- Respondeo negando Antecedens: non enim necessarium est, ut omne quod procedit ab alio, habeat naturam aut esse distinctum ab illo, sed

A sufficit quòd habeat distinctum modum essendi: nam ab intellectu informato specie intelligibili procedit verbum, quod est ejusdem naturæ cum specie, & objecto per illud representatum, sub diverso tamen modo essendi. Quamvis igitur in divinis sit unica simplex natura, & unum cum simplex esse; hoc tamen non tollit veritatem processionis, quia non obstante veritate naturæ, est distinctio realis Personarum seu diversus modus subsistendi in eadem natura.

Secundò responderi potest, distinguendo Antecedens: Quod procedit ab alio, processione corporeâ & materiali, concedo Antecedens; processione intellectuali, nego Antecedens, & Consequentiam. Solutio est D. Thomæ hic art. 1. ad 2. ubi sic discurre: *Quod procedit secundum processionem quæ est ad extra, oportet esse diversum ab eo à quo procedit. Sed id quod procedit ad intra processu intelligibili, non oportet esse diversum, sed quòd perfectius procedit, tanto magis est unum cum eo à quo procedit. Manifestum est enim, quòd quòd aliquid magis intelligitur, tanto conceptio intellectualis est magis intima intelligenti, & magis unum. Nam intellectus secundum hoc quòd actu intelligit, secundum hoc fit magis unum cum intellectu. Unde cum Divinum intelligere sit in perfectione, necesse est quòd Verbum Divinum sit perfectius unum cum eo à quo procedit, absque omni diversitate.*

Objicies secundò: Quod procedit ab alio est indigentis naturæ: At in Personis Divinis nullus est indigentia, sed summa perfectio: Ergo non processio. Minor constat, Major probatur. Omne procedens recipit aliquid ab eo à quo procedit: Sed quod recipit est indigentis naturæ, nisi enim indigeret, non reciperet; unde in rebus naturalibus receptibilitas attribuitur materiæ, & Actuum 20. dicitur: *Beatus est donum quam accipere: Ergo quod procedit ab alio est indigentis naturæ.*

Respondeo ex D. Thoma quaest. 10. de potentia art. 1. ad 13. *Quod recipiens antequam recipiat indiget, ad hoc enim accipit ut indigentiam repleat, sed postquam jam acceperit, non indiget, habet enim quod indigebat. Si ergo aliquid est quod receptioni non pre-existit, sed semper est in recepisse, hoc nullo modo indiget. Filius autem non sic accipit à Patre, quia prius non habens, & postea accipiens; sed quia hoc ipsum quod est, habet à Patre: unde non sequitur quòd sit indigens. In forma igitur respondeo, distinguendo Majorem: Quod procedit ab alio est indigentis naturæ, si procedat in tempore, & successivè, concedo. Si processio sit æterna, & tota simul, nego.*

Instabis: In æternis non potest dari prioritas & posterioritas: Sed processio necessariò involvit ordinem prioris & posterioris inter personam producentem & productam: Ergo nulla potest dari processio ab æterno.

Respondeo distinguendo Majorem: In æternis non potest dari prioritas & posterioritas, temporis seu durationis, concedo Majorem, Originis, vel naturæ, nego Majorem. Similiter distinguo Minorem. Processio involvit ordinem prioris & posterioris, prioritate originis vel naturæ, concedo. Temporis aut durationis semper, nego. Nam lux Solis emittit ex se splendorem, & tamen Sol non fuit prius tempore, quàm ejus splendor, sed solum prius origine

origines naturā. Idem dicendum cum pro-

Obijcies tertio: Si daretur in Deo processio,

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Ad ejus probationem, dicendum est cum

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

Respondet concessa Majori, negando Mino-

actiones, sed tantum resultantias quasdam, seu emanationes; & unam Personam oriri ex alia, eo ferè modo quò proprietates oriuntur ab essentia; non per veram actionem, sed per quandam resultantiam, & simplicem emanationem. Ita Suarez libro 1. de Trinit. cap. 8. & Molina hic disp. 1.

Secunda sententia est Scoti in 1. dist. 2. quæst. 7. qui divinas processiones esse veras actiones ultro profitetur; vult tamen illas ab actibus intelligendi & volendi esse ex æquo & totaliter distinctas; & dictionem non includere formaliter intellectionem; nec spirationem activam, volitionem; & sic salvare putat, quòd licet intelligere & velle sint operationes communes omnibus Personis, non tamen dicere & spirare.

Huic Scoti sententiæ annecti potest opinio quæ tribuitur Henrico, Argentina, Marfilio, Richardo, & alijs, qui non distinguunt duos actus in intellectu; alterum qui sit cognitio, alterum qui sit dictio, sicut Scotus; sed duas cognitiones seu intellectiones, unam absolutam, & communem toti Trinitati, quæ nihil producit; alteram notionalem, & Patri propriam, ex qua Verbum generatur. Et idem proportionaliter dicunt de volitione.

Quarta & ultima sententia, quam Thomistæ amplectuntur, unicum tantum intelligere essentiale in Deo agnoscit, quod ut modificatum relatione Paternitatis, habet rationem dictionis, & producit Verbum; & similiter unicum velle essentiale, quod prout modificatur per relationem Spiratoris, habet rationem spirationis activæ, & Spiritum Sanctum producit.

Dico ergo primò: processiones divinas esse verè & propriè actiones immanentes ac vitales, & non puras ac simplices emanationes.

Probatur primò ex D. Thoma hic art. 2. ubi ait: Verbum procedit per modum intelligibilis actionis, quæ est operatio vitæ. Et art. 3. Processio Verbi (inquit) attenditur secundum actionem intelligibilem. Et art. 5. Processiones in Divinis accipi non possunt, nisi secundum actiones quæ in agente manent.

Probatur secundo conclusionem contra Suarez, argumento ad hominem: nam hic Author disp. 18. Metaph. sect. 3. docet contra Thomistas proprietates produci ab essentia per veram actionem, & non tantum per resultantiam: Sed relationes divinæ constitutive Personarum sunt proprietates, ut omnes Theologi fatentur: Ergo juxta hujus Authoris principia, debent à Deo per veram actionem produci.

Probatur tertio: Simplex resultantia est ab ipsa natura substantiali immediatè, saltem respectu primæ proprietatis: Ergo si processio Verbi, quæ est prima proprietas, sit resultantia, erit immediatè à natura divina; quod tamen negant Suarez & alij Theologi contra Durandum, ut patebit ex dicendis articulo sequenti.

Probatur quarto: Persona subsistens debet produci per veram actionem: Sed processiones divinæ producunt personas subsistentes, ut est certum de fide: Ergo sunt veræ actiones. Major probatur, quia persona subsistens non potest non esse substantialis terminus, per se primò terminans actionem.

Dices: In rebus creatis, quamvis generatio terminetur ad personam subsistentem, tamen in sententia Thomistarum non est vera actio, sed tantum resultantia ex alteratione præcedenti: Ergo falsum est quòd persona subsistens debeat semper

ARTICULUS II.

In quo divinæ Processiones consistant?

Quærendum articulo præcedenti dari processiones in Deo: nunc examinandum restat quid illæ sint, sive in quo essentialiter consistant? Questio autem procedit præcipue de divinis processibus activè sumptis. Ex cujus resolutione constabit, in quo passivæ processiones consistant.

§. I.

Referuntur sententiæ, & prima rejicitur.

Hæc ergo celebri controversia, quatuor re- perio Authorum sententias. Prima docet, divinas processiones non esse veras & proprias

semper produci per veram actionem.

Sed contra: Nam ex hoc vincitur veritas nostrae conclusionis. Idcirco enim in creatis generatio non potest esse vera actio, quia ordine quodam sublequitur ad veram actionem, scilicet alterationem, tanquam complementum illius, unde est tantum resultantia: Sed divinae processiones non consequuntur ad aliquam actionem: Ergo non sunt simplices emanationes, sed verae & propriae actiones.

28. Dices, Processiones divinas consequi ad intellectionem & volitionem.

Sed contra: Si hoc ita esset, processiones divinae totaliter distinguerentur ab intellectione & volitione, quod negat ipse Suarez, & nos falsum esse ostendimus §. sequenti.

29. Denique probari potest conclusio, destruendo praecipuum hujus Authoris fundamentum. Vera & propria actio vitalis ac immanens, potest ab omni defectu & imperfectione depurari: Ergo est perfectio simpliciter simplex, quae reperitur formaliter in Deo. Consequentia patet: Antecedens verò, praeterquam quod constabit ex solutione argumentorum, potest breviter suaderi. Conceptus virtutis activae potest denudari ab omni imperfectione, & attribui Deo: Ergo & conceptus actionis. Consequentia patet: quia actio multò perfectior est quam virtus activa, cum sit magis actualis. Antecedens probatur ex D. Thoma supra quaest. 25. art. 1. in corp. ubi sic ait: *Manifestum est, quod unumquodque secundum quod est actu & perfectum, secundum hoc est principium activum alicujus: ostensum est autem supra quod Deus est purus actus & simplex, ac universaliter perfectus; unde sibi maxime competit esse principium activum.*

Confirmatur: Deus, saltem respectu productionis creaturarum, habet virtutem activam, imò & actionem ab omni imperfectione denudatam: Ergo vera & propria ratio actionis potest ab omni imperfectione depurari, & repetiri in Deo formaliter.

§. II.

Solvuntur objectiones.

30. **O**bjicies primò: D. Thomas hic art. 1. in corp. Divini verbi processionem, *Emanationem intelligibilem* appellat: Ergo sentit divinas processionem non esse veras & proprias actiones, sed puras ac simplices emanationes.

31. Respondeo concessio Antecedente, negando Consequentiam: nam D. Thomas loco citato emanationem non strictè, & prout est pura ac simplex resultantia, sed in latiori quadam significatione usurpat, prout emanatio contra actionem corporalem & transeuntem distinguitur; & intendit tantum puritatem illius actionis significare, ac ostendere eam esse ab omni dependentia & causalitatis imperfectione immunem. Pro quo facit quod hoc nomen, *emanatio*, usurpari solet ad exprimendum processionem creaturarum à Deo, à quo dicuntur emanare, & tamen verà actione producuntur ab ipso: Sed quia illa actio creativa, ex parte Dei excludit omnem imperfectionem, idèò emanatio dicitur. Idem in presenti evenit.

32. **O**bjicies secundò: Idem S. Doctor quaest. 2. de potentia art. 1. sic habet: *Potentia qua in Deo ponitur, nec propriè activa, nec passiva est, cum in ipso non sit nec praedicamentum actionis, nec passionis, sed*

A *sua actio est sua substantia.* Quibus verbis manifestè videtur denegare divinis actibus veram actionem actionis.

Sed facile respondetur, loqui D. Thomam de actione praedicamentali & transeunte, quae cum motu identificatur, ut constat ex ratione quae utitur; quia nempe in Deo non est praedicamentum actionis nec passionis, sed sua actio est sua substantia: actionem autem isto modo acceptam, libenter fatemur in Deo non reperiri. Non autem negat D. Thomas veram & propriam actionem, quae praedicamentalis non sit, nec cum motu identificata.

Objicies tertio: In rebus creatis relationes non fiunt per veram & propriam actionem, sed resultant ex fundamento, posito termino; ut docet Aristoteles in praedicamentis cap. de relatione, ubi ait, ad relationem non dari per se motum: Ergo similiter relationes in Deo non producantur per veram actionem, sed per simpliciter resultantiam & emanationem. Consequentia videtur manifesta, quia debemus loqui de divinis, per analogiam & cum proportionem ad creaturam.

Respondeo concessio Antecedente, negando Consequentiam, & pariter. Ratio dictaminis est, quia relationes creatae, ratio dictaminis est, quia relationes creatae, sunt accidentales, & debiles ac diminutae entitatis, non possunt aliter fieri, quam per puram emanationem, & simpliciter resultantiam: Divinae autem, cum sint substantiales, & divinarum Perfectionum constitutivae, habent perfectionem substantiarum, & rerum per se subsistentium, quorum est propriè fieri, & idèò producuntur per veram actionem.

Objicies quarto cum Suare: De ratione actionis, quae verè & propriè est actio, sunt plures imperfectiones, nempe ratio motus, egressus ab agente, & quod illius terminus sit realiter actus, sicut & principium est realiter agens, & consequenter quod terminus sit verè effectus: Sed hujusmodi imperfectiones processionibus divinis repugnant: Ergo & vera ratio actionis.

Respondeo negando Majorem: etenim de ratione actionis solum est quod sit ultima actualitas agentis, ab illo egressus egressu formaliter aut virtualiter: in egressu autem virtuali à principio nulla imperfectio importatur; sicut nec est eo quod proprietates divinae in essentia virtualiter radicentur, & virtualiter ab illa dimanent, aliqua imperfectio invenitur. Nec sequitur Deum verè & propriè esse agentem ad intra, sed tantum esse verè & propriè intelligentem, & cum proprietate producentem: nam hoc nomen agens, ex communi usu loquendi inter Latinos, sumitur pro principio producente per veram efficientiam, & veram causalitatem: sicut nec loquitur ex eo quod Pater sit principium Verbi, quòd Verbum principium dicatur, ut docet D. Thomas infra quaest. 33. art. 1. ad 2. quia hoc nomine denotatur minoritas aut inferioritas, quae Verbo non competit.

Quòd si adhuc urgeas in hunc modum: *Actio est nobilior sua potentia, ad quam comparatur sicut actus secundus ad actum primum.* Ergo si datur in Divinis vera actio, erit ibi aliquid per modum actus primi & secundi, & tanquam aliquid nobilioris & minus nobile. Occurrit Angelicus Doctor supra quaest. 25. articulo primo ad 2. dicens: *Quandocumque actus est aliquid à potentia, oportet quod actus sit nobilior potentia: sed actio Dei non est aliud ab eius potentia, sed*

utrumque est essentia divina, quia nec esse ejus est aliud ab ejus essentia; unde non oportet quod aliquid sit notitias quam potentia Dei.

§. III.

Impugnatur sententia Scoti.

Secundo, processionem divinas active dicitur, non esse actus ex æquo distinctos ab intelligere & velle; sed dictionem ac spirationem formaliter includere intellectiōnem & voluntatiōnem.

Probatur primò conclusio: Ex eo probant Theologi cum D. Thoma hic art. 7. duas tantum esse processionem in Divinis, quia in natura intellectuali sunt tantum duæ actiones, scilicet intelligere & velle; Sed hæc ratio non concluderet, si vera esset sententia Scoti, & si præter actiones intelligendi & volendi darentur in natura intellectuali aliæ actiones intellectus & voluntatis: Ergo &c.

Probatur secundò: Si Filius & Spiritus Sanctus non procederent per actum intelligendi & volendi formaliter, sed per alios actus formaliter aut ex natura rei ab intellectu & voluntate distinctos, Filius ex vi suæ processionis non posset dici sapientia generata, nec Spiritus Sanctus, amor aut dilectio Patris & Filii: Consequens est falsum: Ergo &c.

Secunda Majoris patet: nam sapientia & amor procedunt ex sua natura, ex intellectu & voluntate procedere.

Probatur tertio conclusio, destruendo præcipuum Scoti fundamentum. Ideo enim ille Author fingit in intellectu Dei actum ab intellectu essentiali formaliter & ex natura rei distinctum, ne cogatur admittere quod Verbum procedit per actionem intelligendi essentiali, & tribus Personis communem: Sed hoc non evitatur, admitendo in intellectu Dei actum ab intellectu essentiali distinctum: Ergo ruit præcipuum ejus fundamentum. Minor, in qua posita est difficultas, probatur. Illa actio formaliter ex natura rei ab intellectu distincta, est in ratione actionis actus absolutus, sicut & intellectio ipsa: Ergo in ratione actionis, communis est & essentialis, hoc & ipsa intellectio. Consequentia patet, Antecedens probatur. Actio illa in ratione actionis ab intellectu dimanantis, non est formaliter relatio; hæc enim nec productiva est, nec per modum actionis egreditur ab intellectu, cum sit terminus divinæ naturæ, ipsam in ratione personæ constituens: Ergo talis actio, sub conceptu actionis, quid absolutum est, sicut & intellectio; nam in Deo quidquid non est relativum, est absolutum, & pertinet ad essentialia; ac proinde sequitur ex sententia Scoti, quod Pater per actum absolutum, & tribus Personis communem, suum Verbum producat. Quidni ergo idem posset concedere de ipso intelligere essentiali, ne frustra multiplicentur actiones in Deo?

Denique probatur conclusio: In nobis intellectio & dictio non sunt actus totaliter & ex æquo distincti, sed dictio essentialiter intellectiōnem includit, eique solum superaddit quendam modum causalitatis & efficaciam: Ergo idem à fortiiori dicendum erit in Deo. Consequentia patet: si enim ea que distinguuntur in inferioribus, sunt indistincta in superioribus: multo magis indistincta in inferioribus, erunt idem in superioribus. Antecedens verò fusc solet ostendi à nostris Thomistis in libris de anima, potestque breviter suaderi.

Tom. II.

A Primò ex D. Thoma hic art. 1. ubi docet quod quicumque intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, producit verbum: Si autem intelligere esset actus ex æquo à dictione distinctus, falsum esset quod quicumque intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, exprimat Verbum, imò illud exprimeret, in quantum haberet aliam actionem ab intellectu distinctam: Ergo ex D. Thoma intellectio & dictio in nobis non distinguuntur, sed dicere est intelligere, cum hoc quod est ex se exprimere aliquam conceptionem, ut inquit idem S. Doctor quæst. 4. de verit. art. 2 ad 5.

Secundò probatur idem Antecedens: Juxta S. Thomam, verbum est intellectiōnis terminus: ita enim expressè docet infra quæst. 34. art. 1. ad 2. Et 4. cont. Gent. cap. 11. his verbis: *Est autem de ratione interioris verbi, quod est intentio intellecta, quod procedat ab intelligente secundum suum intelligere, cum sit quasi terminus intellectualis operationis:* Sed verbum est terminus dictionis: Ergo dictio formaliter est intellectio.

Eadem veritas triplici ratione suadetur, Prima sic potest proponi. Respectus ad terminos se habentes ordinatè, non sufficiunt ad constituendum actus ex æquo distinctos: Sed respectus ad Verbum & terminum productum (in quo dictio consistit) & respectus ad objectum cognitum (in quo consistit intellectio) sunt ad terminos ordinatè se habentes: Ergo non sufficiunt ad distinguendum adæquatè dictionem & intellectiōnem: & consequenter dictio non erit actus ex æquo ab intellectu distinctus, sed erit formaliter intellectio.

Major est certa; nam una & eadem actio potest duos terminos producere, unum primariò, & alterum secundariò; ut constat in actione quæ essentialiter producit, secundariò terminata ad passiones; & una actio potest ad duo objecta terminari, primariò ad unum, ad aliud secundariò; ut patet in visione beatifica, primariò terminata ad Deum, secundariò ad creaturas: Ergo termini ordinatè se habentes, non specificant actiones ex æquo distinctas. Minor autem probatur primò ex D. Thoma infra quæst. 34. art. 1. ad 3. ubi ait: *Dicere importat principaliter habitudinem ad verbum conceptum, nihil enim aliud est dicere, quam proferre verbum, sed mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectam, quæ in verbo prolato manifestatur intelligenti:* Ergo ex mente D. Thomæ verbum & res intellecta ordinatè se habent in terminando habitudinem dictionis & intellectiōnis. Secundò probatur eadè Minor. Respectus terminatus ad verbum, non sistit in illo, sed transit ad rem intellectam, cum verbum essentialiter sit representatio objecti: Ergo objectum intellectum & verbum ordinatè se habent.

D Secunda ratio ad probandum dictionem ab intellectu adæquatè non distingui, sic potest formari. Omnis actus intellectus est formaliter intellectio: Sed dictio est actus intellectus: Ergo dictio est intellectio formaliter. Minorem concedunt Adversarii, Major autem, in qua est difficultas, probatur primò à simili: Omnis actus voluntatis est volitio, omnis actus potentie visivæ est visio, &c. Ergo pariter omnis actus intellectus est intellectio.

Probatur secundò: Objectum adæquatè specificativum intellectus, est verum & intelligibile, ut docent Philosophi in Metaphysica: Ergo omnis actus intellectus debet esse intellectio. Consequentia patet: nam actus tendens in objectum, sub ratione veri & intelligibilis, est intellectio; sicut.

sicut tendentia in obiectum, sub ratione boni & appetibilis, est volitio.

Probatur tertio: Intellectus est potentia adaequatè intellectiva: Ergo omnis actus eius est actus intelligendi, seu intellectio. Consequentia patet, quia si intellectus esset elicivus alicujus actus qui non esset intellectio, ex hac parte non esset intellectivus; cum non possit vocari intellectivus, nisi ut elicivus intellectiois, & sic non esset adaequatè intellectivus. Antecedens autem probatur. Intellectus est potentia adaequatè cognoscitiva: Ergo & adaequatè intellectiva. Hæc consequentia patet: nam in potentia immateriali, qualis est intellectus, ratio cognoscitivi & intellectivi coincidunt; cum non reperitur in ipsa alia ratio cognoscitivi, quam spiritualis, quæ est ratio intellectivi. Antecedens verò probatur dupliciter: Primo quia visus est adaequatè visivus, & sic de aliis sensibus: Sed intellectus est perfectior & universaliior in ratione cognoscitivi, quam quicumque sensus: Ergo est adaequatè cognoscitivus, & non ex parte. Secundo. Intellectus est adaequatè & perfectè immaterialis: Sed ad immaterialitatem ratio cognoscitivi sequitur, ut ostendimus in Tractatu de Attributis: Ergo intellectus est potentia adaequatè cognoscitiva.

Diff. 2. art. 2

Denique probatur Major principalis hujus secundæ rationis: Actus qui non est intellectio, sufficit ad specificandam potentiam, ex æquo ab intellectu distinctam: Ergo omnis actus potentia intellectiva, formaliter est intellectio. Consequentia patet, Antecedens probatur. Non aliâ ratione volitio specificat potentiam ab intellectu distinctam, nempe voluntatem, nisi quia formaliter intellectio non est: Ergo omnis actus qui non est intellectio, specificare valet potentiam ab intellectu distinctam.

Neque valet si dicas, dictionem, quamvis sit actus ab intellectu distinctus, non valere ad specificandam potentiam ab intellectu distinctam; quia intellectioem supponit, & ab illa ut à principio dependet. Non valet, inquam, nam etiam volitio est intellectu posterior (nihil enim volitum, quin præcognitum) & ab illa dependet ut à principio effectivo, ut aliqui volunt, vel saltem tanquam à necessaria conditione, ut omnes fatentur; & tamen illa specificat potentiam ab intellectu distinctam: Ergo quamvis dicitio supponeret intellectuionem, & ab illa ut à principio penderet, hoc tamen non obstat, quin illa specificaret potentiam ab intellectu distinctam, si esset actus ex æquo ab intellectu distinctus.

45 Tertia ratio ad probandum quòd dicitio est formaliter intellectio, sic proponitur. Dicitio attingit verbum in esse intelligibili formaliter: Ergo est formaliter intellectio. Consequentia patet: nihil enim potest attingere obiectum sub ratione intelligibilis formaliter, nisi intellectio. Antecedens autem probatur. Dicitio habet attingere verbum in ratione representantis obiectum formaliter, cum verbum essentialiter sit imago & representatio obiecti: Sed hoc est attingere illud in esse intelligibili seu intellecti formaliter: Ergo dicitio attingit verbum in esse intelligibili formaliter.

46 Dices primò: Actus quorum termini & modi tendendi sunt distincti, distinguuntur ex æquo: Sed dicitio & intellectio respiciunt distinctos terminos; prima enim respicit verbum productum, secunda obiectum cognitum; gaudentque modis tendendi diversis, nam dicitio respicit verbum, il-

lud producendo, intellectio verò suum obiectum respicit per modum puræ contemplationis, & distinguntur ex æquo, & consequenter dicitio non est formaliter intellectio.

Respondeo distinguendo Majorem: Si dicitio est terminorum & modi tendendi, formalis sit, concedo Majorem: si sit materialis, nego Majorem; & sub eadem distinctione Minoris, nego Consequentiam: nam cum termini dictionis & intellectuionis ordinatè se habeant, ordine primarii & secundarii, tota illorum distinctio, & modi tendendi, in illis materialis est. Instoque exemplo intellectus, in quo ratio productiva verbi, & ratio intellectivi identificatè inveniuntur; non obstantia diversitate terminorum, & modi tendendi; quæ propter illorum ordinem, talis diversitas materialis est. Insto etiam in ratione productivi, & intellectivi, quæ in eodem actu divini intellectus, per ordinem ad creaturas, reperitur absque distinctione formalis; eò quod ordinatè ad obiectum intellectum, & ad terminum productum comparatur.

Dices rursus: Dicitio intellectus creati est prior intellectu: Sed id quod est prius, non includit posterius formaliter: Ergo dicitio intellectus creati non est formaliter intellectio. Minor patet, Major verò probatur. Prius est verbum producti, quod fit per dictionem, quam obiectum intelligi, quod ab intellectuone præstat; cum ad hoc producat verbum, ut intellectus in eo contempletur obiectum: Ergo dicitio intellectus creati est prior intellectuone.

Respondeo distinguendo Majorem: Dicitio adæquatè concepta, est prior intellectuone, nego Majorem: inadæquatè concepta, concedo Majorem; & sub eadem distinctione Minoris, nego Consequentiam. Nam licet personalitas divina, sub ratione hypostasis, prior sit relatione sub conceptu referentis, quia tamen prior iste conceptus est inadæquatè, non sequitur illam esse relationem formaliter. Item licet in relatione creata, prior sit respectiva subiecti, quam correlativi seu termini; quia tamen conceptus iste est inadæquatè, non licet inferre, relationem creatam terminum formaliter non respicere. Et ratio est, quia potest unca eademque forma duplicem respectum inadæquatè habere, sub quorum uno aliquid minus exercere, quod sit prius eadem formâ, prout aliud minus præstat. Et ita contingit in dictione creata, quæ sub uno conceptu inadæquatè exercet minus productionis verbi, & sub alio minus contemplationis obiecti; quorum primum, hoc secundum præcedit, absque eo quod liceat colligere, dictionem non esse intellectuonem formaliter.

E

§. III.

Alter dicendi modus rejicitur, & vera sententia stabilitur.

Dico tertio, Non datur in Deo intellectio naturalis & relativa, in linea intellectuionis virtualiter ab absoluta distincta.

Probatur primò: Prædicata absoluta non multiplicatur propter identitatem cum relationibus, ut docet D. Thomas quæst. 9. de potentia art. 9. ad 3. Sed intellectuio est unum ex prædicatis absolutis in Deo: Ergo ex identitate cum relationibus non multiplicatur virtualiter.

Secundo probatur: Non datur in Deo duplex intel-

intellectus, unus absolutus, alter relativus, ut fa-
centur omnes Theologi: Ergo nec duplex intelli-
gere: absolutum unum, & relativum alterum.
Consequentia tenet ex paritate rationis.

Probatur tertio: Actio intelligendi essentialis,
in ratione intellectus est infinite perfecta; cum
in cognitione attingens omne objectum cognosci-
bile, sub omni modo quod cognoscibile est: Ergo
non datur intellectio notionalis, virtualiter ab
absoluta distincta. Consequentia probatur: Ideo
in Deo non distinguimus duplicem misericordiam
vel justitiam, quia quilibet intra proprium ge-
neris est infinite perfecta: Ergo eadem ratio
non debet in Deo distinguere duplex actio in-
tellectus.

Denique probatur: Si daretur in Deo intelligen-
te notionale, virtualiter ab essentiali & communi
distinctum, solum posset sic ab eo distinguere per re-
lationem: nam notionalia non aliter distinguuntur
in Deo ab essentialibus & communibus: nisi quia
illa dicunt relationem, non vero ista: Sed relatio
non est sufficiens ad constituendum aliquid intel-
ligere divinum ab intelligere essentiali & commu-
ni formaliter aut virtualiter intra lineam intelli-
gentis distinctum; quia omnis intellectio est actus
secundus vitalis, & perceptio objecti, dicens ordi-
nem ad suum objectum ut objectum illius est; re-
latio vero divina, neque est actus vitalis, neque
perceptio objecti, sed terminus naturae divinae,
constitutivus personae; nec dicit ordinem ad ob-
jectum, sed tantum ad suum correlativum:
ergo &c.

Quod diximus de intellectu, dicendum est
de volitione: quia de utraque eodem proportionali
modo philosophandum est. Unde sicut non debet
in Deo admitti duplex intelligere, unum essentialis,
& alterum notionale, ut jam ostendimus, ita nec
duplex velle.

Dices: D. Thomas infra quæst. 37. art. 2. ad 1.
esse sapientem vel intelligentem in Divinis non
distinguitur nisi essentialiter, & ideo non potest dici quod
Pater sit sapiens vel intelligens Filio; sed diligere su-
muntur non solum essentialiter, sed etiam notionaliter:
Ergo quamvis in Deo admitti non debeat duplex
intelligere virtualiter distinctum, unum essen-
tiale, & alterum notionale, bene tamen duplex
velle.

Respondeo concessio Antecedente, negando
Consequentiam: nam D. Thomas ibi solum in-
modum, inter nomen intellectus & dilectionis
hæc hæcuerit discrimen, quod primum non dicitur
de Filio in Divinis; quamvis enim secunda Trini-
tatis persona Verbum denominetur, non vocatur
intellectio aut cognitio: alterum vero at-
tribuitur Spiritui Sancto; ille enim non solum
amat, ut impulsus, sed & dilectio appellatur.
Ex quo infert S. Doctor, quod licet non possit
dici, quod Pater est sapiens aut intelligens Filio,
tamen quod Pater & Filius diligunt se Spiritu
Sancto.

Dico ultimum, processiones divinas activè sum-
ptas esse ipsosmet actus intelligendi & volendi,
cum speciali tamen modificatione, intellectioni
& volitioni virtualiter superaddita.

Explicatur & simul probatur conclusio. Quan-
tu ad actualis productio Verbi in Divinis sit forma-
liter ipsum intelligere: quia tamen intelligere ab-
solute & cum præcisione sumptum, est commune
tribus Personis, & in Filio & Spiritu Sancto non
exprimit Verbum; inde fit ut quantum forma-
liter est productio, debeat aliquid addere supra
Tom. II.

A seipsum absolute & cum præcisione sumptum:
quod cum non possit esse aliquis actus specialis,
virtualiter ab ipso distinctus, ut ostendimus, debet
esse quædam modificatio, ratione cuius sit expres-
sio Verbi in Patre; non autem in Filio, & Spiritu
Sancto. Quod explicatur exemplo ex naturalibus
desumpto. Sicut enim per actum scientiæ naturalis
producit habitus scientiæ, absque eo quod esse
productionem talis habitus, dicat specialem ratio-
nem actionis, distinctam ab actu scientifico; sed
ita ut ipsemet actus sciendi sit productio illius, non
absolute, & quatenus præcisè est actus denomi-
nans scientem & scitum, sed prout est modifica-
tus per quandam formalitatem modalem fecun-
ditatis & causalitatis. Ita similiter in Divinis ver-
bum exprimitur per illummet actum, qui est intel-
ligere, quatenus tamen habet specialem modifica-
tionem sibi superadditam, ob quam exprimit illud.
Quod non est ita intelligendum, ut illa formalitas
sive modificatio sit ipsa expressio Verbi; aliàs esset
actio specialis ab intellectione saltem formaliter
distincta; sed ita solum ut compleat intellectio-
nem in ratione dictionis sive expressionis Verbi,
ob quam rationem non incongrue ab aliquibus di-
citur expressio, sive productio Verbi ut quo, quia
est illud quo intellectio habet exprimere Verbum
ut quod.

Est tamen hæc differentia inter scientiam & in-
tellectionem creatam producentem verbum, ex
una parte, & intellectionem divinam ex alia, quod
modus sive formalitas illa quam intellectio creatam
& actus sciendi dicunt, in quantum habent ratio-
nem productionis, est aliquid in recto ab illis im-
portatum, quo habent complere vim & efficaciam
inferendi verbum, aut habitum scientiæ; & hoc
quia ratione suæ limitationis non sibi formaliter
identificant quidquid ad hoc munus requiritur: at
verò modificatio quam dicit intellectio divina, ut
productiva Verbi, est aliquid ab ea solum in obli-
quo importatum, & tanquam connotatum: quia
ratione suæ infinitatis habet ex se formaliter quid-
quid in recto requiritur ad expressionem Verbi.
Illud autem obliquum sive connotatum nihil aliud
est quam relatio Paternitatis sive modus specialis
quo est in prima Persona, vel in Persona constitu-
ta per relationem Paternitatis: unde quia il-
lam modificationem non dicit formaliter in
Filio, & in Spiritu Sancto, sed oppositam, non
est in eis actualis expressio Verbi, sed solum sim-
plex intellectio. Quod verò illa modificatio sit
illud quod modò assignavimus, patet ex eo quod
quidquid aliud divina intellectio dicit, præter hu-
jusmodi connotatum, habet etiam in Filio & Spi-
ritu Sancto.

§. IV.

Corollaria præcedentis doctrinæ.

EX dictis inferes primò: duplex esse discrimen
inter dictionem intellectus creati & intel-
lectus divini. Primum est, quod in dictione creatam
ordo ad verbum productum est prior ordine ad
objectum intellectum; quia non nisi in illo, & ra-
tione illius, ad objectum terminatur: dicitio autem
divina, prius intelligitur terminata ad objectum
sub conceptu intellectus, quam ad Verbum pro-
ductum; quia Verbum non est necessarium, ut in
illo & ratione illius cognoscatur objectum: imò
Verbum ex infinita fecunditate, & cognitio-
ne essentialis & Trinitatis procedit, ut infra vi-
debimus.

Secundum discrimen inter utramque est, quod dictio creata comparatur ad intellectum ut sic, tanquam species ad genus: dictio autem divina non sic comparatur, sed ut res cum modo, ad rem sine modo. Primum patet: nam dictio creata essentialiter distinguitur ab intellectu non producente verbum, & cum illa univocè convenit in ratione intellectus: Ergo dictio creata comparatur ad intellectum ut sic, uti species ad genus. Secundum manifestè probatur: intellectus divina non multiplicatur virtualiter intra lineam intellectus, per intellectum notionalem & essentialem, ut supra ostendimus: Ergo dictio non comparatur ad intellectum divinam, ut inferior in linea intellectus; & aliàs illi superaddit modum supra explicatum: Ergo differt ab illa ut includens ab inclusio, & sicut res cum modo, à re sine modo. Ratio autem cur dictio creata ab intellectu non producente verbum differt in linea intellectus, non autem dictio divina ab intellectu divina, est, quia intellectus creata producit verbum, habet objectum distinctum ab intellectu non producente; cum prima circa objectum creatum, secunda circa objectum increatum, Deum scilicet clarè visum, versetur; idèq; differt in linea intellectus, dictio verò divina, in ratione intellectus, & divina intellectus, habent idem objectum formale, nempe immaterialitatem divinam, & divinam essentiam; & idè intra lineam intellectus non distinguuntur.

59. Infero secundò contra Scotum, Suarezem, & alios: processionès divinas activè sumptas, non identificari adæquatè cum relationibus principiorum, v. g. generationem activam cum relatione Patris, Patet etiam hoc corollarium ex dictis: Nam, ut §. precedenti ostendimus, dictio in Deo non est actus ab intellectu essentiali virtualiter adæquatè distinctus: At si identitate adæquatè cum Paternitate gauderet, non posset non distingui virtualiter adæquatè ab intellectu essentiali, cum ab illa virtualiter adæquatè Paternitas distinguatur: Ergo generatio activa cum relatione Patris adæquatè non identificatur, sed absolutum cum respectivo importat.

60. Sed oppones in contrarium celebre testimonium D. Thomæ infra quæst. 41 art. 1. ad 2. ubi ait: *Remota motu, actio nihil aliud importat quam ordinem originis, secundum quod à causa aliqua vel principio procedit in id quod est à principio: unde cum in Divinis non sit motus, actio personalis producentis, nihil aliud est, quam habitudo principij ad personam quæ est à principio; quæ quidem habitudines sunt ipse relationes.* Quibus verbis non solum videtur favere oppositæ sententiæ, sed etiam ad illam suadendam, hoc argumentum insinuare. Secluso motu ab actione, non remanet nisi sola relatio: Sed à processione divina secluditur motus: Ergo in illa non remanet nisi sola relatio; & consequenter generatio, & quævis alia processio activa, adæquatè in relatione consistunt.

61. Ad testimonium D. Thomæ quidam ex nostris respondent, loqui D. Thomam de actibus notionalibus, secundum id quod addunt ad actus essentialis, in quibus prout sic, ex hic quæ in actione creata inveniuntur, non remanet nisi sola relatio. Sed meliùs responderetur, loqui D. Thomam de processionibus divinis, quantum ad id à quo nomen processionis fuit impositum ad significandum, non verò quoad rem significatam: quia ut ibi docet, processio fuit imposita ad significandum, à motu in quo ordo realis fundatur; & quia

à processionibus divinis secluditur motus, conquirens sit, quòd loquendo de processione, quantum ad id à quo nomen fuit ad significandum impositum, non remaneat nisi relatio sola; ex parte tamen rei significatæ, præter motum & realitatem actualitatis, quæ in divinis processionibus invenitur. Unde ad argumentum in forma respondendo, distinguendo Majorem, secluso motu ab actione, non remanet nisi sola relatio; ex his que importat actio, quantum ad id à quo nomen actionis fuit impositum, concedo Majorem: ex his que importat actio, ex parte rei significatæ, nego Majorem. Et in isto in actione essentiali intellectus divini, à qua secluditur motus, & tamen in illa non remanet sola relatio, sed vera ratio actionis & intellectus. In isto etiam in creatione activa, à qua etiam secluditur motus, & tamen non remanet nisi sola relatio; aliàs cum relatio fundata in creatione sit relatio rationis, in ente rationis creatio consistet.

Quod diximus de processionibus activis, dicendum est de passivis, servatâ proportionem: unde sicur actio intelligendi, prout in Patre, seu ut modifcata relatione Paternitatis, est generatio activa, ita ipsam intelligi, ut in Filio, seu ut filiatione modifcata, est nativitas & origo passiva: quæ utramque relatio ingreditur, non ut forma, sed ut complementum formæ, ut magis patebit ex dictis articulo sequenti.

ARTICULUS III.

Quodnam sit principium quo Divinarum processionum?

§. I.

Quibusdam præmissis referuntur sententiæ.

Suppono primò, duplex solere à Philosophis distingui principium alicujus operationis: unum quod vocant, *principium quod*, & est ipsum suppositum operans; unde communiter dicitur quòd actiones sunt suppositorum: alterum quod appellant *principium quò*, & est forma seu virtus, quæ mediante supposito operatur. Et hoc secundum ad huc est duplex; remotum scilicet, sive radicale; & proximum, seu formale; ut videtur etiam in productione ignis vel caloris: proximum enim est principium quò, est calor; radicale verò, forma substantialis ignis, à qua calor emanat tanquam proprietas.

Suppono secundò principium quod divinarum processionum esse ipsum suppositum Patris & Filij Patris quidem respectu generationis, & Patris & Filij simul respectu spirationis. Quod enim realiter procedit, realiter debet distingui à principio à quo procedit, propter oppositionem relativam, quæ inter producentem & productum reperitur: unde cum in Divinis solæ Personæ distinguantur realiter, illæ solum possunt esse principium quod divinarum processionum. Quare Concilium Lateranense cap. *Damnatus*, de summa Trinit. & fide Cathol. decernit essentiam divinam nec generare, nec spirare. His præmissis.

Celebris restat difficultas & controversia inter Theologos, quodnam sit principium quò, tam remotum, quam proximum divinarum processionum? Cum enim in Patre generentur Filius, & in Patre & Filio producentibus Spiritus Sanctus

etiam, inveniatur relationes, perfectionesq; absolute, & inter illas natura, quæ est radix omnium aliarum; merito in dubium revocatur, in qua ex illis formalitatibus principium quod divinarum processionum consistat?

In cuius difficultatis resolutione, tam variè opinantur Auctores, ut tot ferè sint sententiæ quot capita. Durandus enim in 1. dist. 6. quæst. 2. docet naturam divinam esse nedum radicale, sed etiam proximum & immediatum principium divinarum processionum, ob suam fecunditatem, quæ ipsi convenit ratione infinitatis; ex quo inter processionem in Deo esse priores actiones intelligendi & volendi, & fore in Deo esse, quamvis per impossibile non esset intelligens. Hæc tamen Auctor non sibi constare videtur: immo ibidem dist. 7. quæst. 2. num. 26. asserit solas relationes esse principium quo divinarum processionum: quæ sententia tribuitur etiam D. Bonaventuræ ibidem qu. 1. eamque sequuntur aliqui Recentiores.

Contrarium docere Gabriel in 1. dist. 7. quæst. 1. & quidam alij, quos suppresso nomine citat D. Thomas quæst. 2. de potentia art. 2. pro principio quo divinarum processionum, solam perfectionem absolutam assignantes.

Alij ex utroq; in rē, nempe ex relativo & absoluto, principium quo proximum divinarum processionum consistat existimant. Pro qua sententia referuntur Albertus magnus in 1. dist. 7. quæst. 2. Richardus quæst. 1. eamq; D. Thomam tenent in 1. dist. 7. quæst. 1. art. 2. sentit Cajetanus infra quæst. 41. art. 5. Illam ex Recentioribus docent Arrubal, Zuniga, & alij.

Sunt etiam aliqui Auctores qui distinguunt inter processionem, ut productio, & ut communicatio est; & sub priori ratione principium ejus quo solam relationem, sub posteriori autem, perfectionem absolutam assignant. Ita quidam, quos sine nomine citat Durandus ubi supra, quos ex Recentioribus sequitur Alarcón hic dist. 6. cap. 2.

Deniq; sententia quæ est communis in Scholasticis Thomistarum, docet principium quod radicale & remotum divinarum processionum esse naturam divinam, proximum verò & immediatum, intellectum & voluntatem; relationibus Paternitatis & Spiritus activæ de connotato solum in obliquo ingredientibus. Ita Cajetanus, Banez, Nazarius, Gonzalez, Joannes à sancto Thoma, alijq; Thomistæ hic, & infra quæst. 41. art. 5. quibus subscribitur plures ex Recentioribus.

§. II.

Durandi sententia rejicitur.

Deo primò, naturam divinam, ut præintelligitur intellectui & voluntati, non esse principium quo proximum divinarum processionum; sed intellectum & voluntatem ad formalem constitutionem talis principij concurrere.

Probat primò conclusio: Filius in Scripturis dicitur Verbum Psal. 44. *Eructavit cor meum Verbum Domini.* Joan. 1. *In principio erat Verbum, & aliud passim;* & Spiritus Sanctus dicitur *charitas*, vel amor productus: 1. Joan. 4. *Diligamus nos invicem, quia charitas ex Deo est;* quæ verba de Spiritu Sancto explicat Augustinus. 15. de Trinit. cap. 17. Sed verbum est terminus productus per intellectum; & amor est terminus productus per

A voluntatem, ut de se est manifestum, nec à Durando negatur: Ergo intellectus & voluntas divina ingrediuntur formalem constitutionem principij processionum in Deo.

Respondet Durandus: Filium dici *Verbum* & Spiritum Sanctum *Amorem*, non propriè, sed metaphorice, & per quandam approbationem & similitudinem: quia nempe sicut intellectus est prima proprietas naturæ intellectualis, & voluntas secunda; ita Verbum primò procedit, & secundo Spiritus Sanctus: ideoq; Filius *Verbum*, & Spiritus Sanctus *Amor* vocatur.

Sed contra primò: Ex eo quòd allegata testimonia in rigore accipiantur, nullum sequitur inconveniens: Ergo abiq; fundamento confugit Durandus ad metaphoricæ locutiones.

Secundò etiam ratione loca Scripturæ in quibus secunda Persona dicitur Filius, possent in metaphorico sensu explicari, quòd est absurdum; aliàs Verbum propriè Filius non esset. Patet sequela: Nam quo jure Durandus testimonia, in quibus secunda Persona dicitur Verbum, ad metaphoricum sensum detorquet, poterit etiam ea in quibus dicitur Filius, in metaphoricò sensu explicare.

Tertiò huic responsioni opponendum est quòd habet D. Thomas infra quæst. 34. art. 1. ad 1. ubi appellat Originem, *fontem Arrianorum*, eò quòd diceret Filium Dei non esse propriè Verbum, sed metaphorice.

Deniq; eo ipso quòd secunda Persona non procedat per intellectum, & tertia per voluntatem, nulla extat ratio ordinis & proprietatis processionum in Deo, ut statim dicemus: Ergo nulla erit ratio cur una dicatur Verbum, & alia Amor.

Probat ergo secundò conclusio. Vel divina natura est principium quo divinarum processionum, sub ratione omnino eadem, vel sub ratione diversa? Si primum, sequitur evidenter nullam posse assignari rationem, cur una precedat aliam; cur una generatio sit, & non alia; cur Verbum ab una tantum Persona; & Spiritus Sanctus à duabus procedat? quæ omnia absurda reputantur à Theologis. Si verò secundum dicatur, sic subsumo. Sed hæc ratio diversitas, in nullo alio consistere potest, quam in eo quòd divina natura, prout intellectiva est, sit principium primæ processionis; secunda verò, prout volitiva: Ergo intellectus & voluntas necessarid ingrediuntur principium quo divinarum processionum.

Deniq; Durandi sententia rejicitur, ex eo quòd de Divinis philosophari debemus per analogiam & similitudinem ad res creatas, seclusis imperfectionibus: Sed in rebus creatis operationes immanentes, scilicet intelligere & velle, non sunt immediate à natura, præintellecta suis virtutibus & potentijs, sed ab intellectu & voluntate: Ergo & in Deo.

Dices, magnum quantum ad hoc inter Deum & creaturas discrimen intercedere: creature enim, cum sint naturæ potentialis & finitæ, indigent principijs proximis ad operandum; Dei autem natura, cum sit infinita, & actus purissimus, non eget concursu principij proximi ad suas operationes.

Sed contra: Licet concursus principij proximi realiter à natura distincti, infinitati & puritati naturæ divinæ repugnet; non tamen concursus principij proximi, virtualiter solum aut eminenter à natura distincti, & cum illa realiter identifi-

cati;

in Bibli

cati: Intellectus & voluntas virtualiter solum aut eminenter à natura divina distinguuntur: Ergo puritati & infinitati divinæ naturæ non præjudicat, quod divinæ processiones ab intellectu voluntate, tanquam à principio proximo immediate procedant, & à divina natura radicaliter tantum & mediate.

§. III.

Fundamenta Durandi convelluntur.

71. **O**bjicies primò: SS. Patres Hilarius in lib. de Synodis, Damascenus lib. 1. de fide cap. 8. vocant processionem Filij, *opus naturæ*. Et D. Augustinus 15. de Trin. cap. 20. ait: *Verum per quod omnia facta sunt, esse Filium Dei naturæ*: Ergo ex SS. Patribus, processio Verbi in Divinis, est immediate à natura, & non ab intellectu.

72. Respondeo concessio Antecedente, negando Consequentiam: nam generatio Verbi dicitur à SS. Patribus esse *opus naturæ*, aut à natura, quia est ab illa ut à principio radicali, medio intellectu ut virtute proximâ; vel quia est per ipsum intelligere, quod est constitutivum divinæ naturæ, ut in Tractatu de attributis ostendimus.

Dis. 2. art. 1. Addo quod SS. Patres locis citatis agunt contra Arrianos, qui dicebant processionem Filij esse liberam, atq; adeò Verbum divinum esse creaturam; quibus ut se opponant, dicunt illam esse *opus naturæ*, hoc est necessarium & naturale, non verò liberum: non autem intendunt docere illam esse à natura divina tanquam à proximo & immediato principio.

73. Objicies secundo: Etiam si intellectus & voluntas maneat extra constitutionem formalem principij quo divinarum processionum, & istæ sint immediate à natura, potest tamen sufficiens ratio ordinis processionum assignari: Ergo ruit præcipuum fundamentum nostræ sententiæ. Consequentia patet ex supra dictis, Antecedens verò probatur. Etsi attributa divina immediate à natura, hoc est non mediâ potentia dimanent, potest tamen sufficiens ratio reddi, cur unum immediatius quàm aliud naturæ conveniat, & cur unum mediante alio dimanet ab illa: Ergo etiam si Filius & Spiritus Sanctus absq; mediatione intellectus & voluntatis producantur ad intra, poterit sufficiens ratio assignari ordinis divinarum processionum; & cur una aliam supponat, & mediante illâ conveniat.

74. Respondeo negando Antecedens, ad cujus probationem, nego Consequentiam & paritatem. Ratio discriminis est, quia proprietates non petunt medijs principijs proximis à natura dimanare; & licet aliquando una mediante aliâ connectatur cum natura, prima tamen immediate illi convenit; ac proinde ut assignetur ordo dimanationis in proprietatibus, necessarium non est ad principia proxima illis priora recurrere: actus autem seu operationes conveniunt naturæ, quæ est remotum & radicale principium, medijs principijs proximis: ac proinde ratio ordinis inter operationes non potest reddi ex natura immediate, sed medijs principijs proximis operationis, sive realiter à natura distinctis, qualiter in creatis contingit, sive eminenter seu virtualiter, qualiter contingit in Deo.

75. Objicies tertio: Secundum idem proportionaliter debet fecunditas generativa competere creaturis & Deo: Sed fecunditas generativa in creaturis reperta, non convenit illis per intelle-

atum & voluntatem; creature enim purè spirituales generationis capaces non sunt; creature autem corporales & mixtæ, qualis est homo, non per intellectum & voluntatem, sed per aliam potentiam generant sibi simile: Ergo vis generativa non convenit Deo, ratione intellectus, sed ex ipsa naturæ fecunditate immediate procedit.

Respondeo distinguendo Majorem, illam concedo de creaturis purè spiritualibus, nego autem de creaturis corporalibus: quia licet creaturis primi generis non comparat facultas generativa substantialis, convenit tamen illis vis generativa accidentalis: productio enim verbi creati est quædam intelligibilis generatio, unde communiter dicitur, ab intellectu & obiecto pari notiam, partus autem generatione significat. Et licet hujusmodi generatio accidentaliter sit, & generatio rerum corporalium sit substantialis; non huic, sed illi debet divina generatio assimilari: tum quia Deus est natura intellectus: tum etiam quia quæ illi attribuantur, debent esse per similitudinem & analogiam ad perfectiores creaturas, quales sunt spirituales & intellectuales. Addo quod hoc argumentum Durandi, facile potest in ipsum retorqueri, hoc modo. Secundum idem proportionaliter debet fecunditas generativa competere creaturis & Deo.

Sed fecunditas generativa in creaturis reperta, non convenit illis immediate à natura, sed mediante aliquâ potentia: Ergo & in Deo. Deniq; sic arguit Durandus. Qualis est ordo rei inter realiter differentia, talis est ordo rationis inter differentia ratione: Sed ubi intellectus & voluntas differunt realiter, productio est realiter vi naturæ, non autem intellectus aut voluntatis: Ergo sic est in Deo, in quo intellectus & voluntas solum differunt ratione.

Respondeo negando Minorem intellectum universaliter: in Angelis enim, in quibus intellectus & voluntas realiter differunt, productio non est vi naturæ immediate, sed vi intellectus & voluntatis, ut constat ex dictis: similiter autem divina productionis, non debet esse ad res corporales, sed ad res spirituales, proportionem assignatam. Potestq; fieri instantia contra Durandum: nam ubi substantia & natura differunt realiter, productio non est vi substantiæ principij formalis; & tamen in illa sententia productio divina ad intra habet principium quo proximo personalitatem divinam, nempe generationem Paternitatem: Ergo tenet Durandus solvere argumentum factum.

§. IV.

Impugnantur alia sententia, & vera sententia.

Dico secundo: Principium quo, sive remotum, sive remotum divinarum processionum, non est sola relatio, nec sola perfectio absoluta. Ita D. Thomas infra quæst. 41. art. 5.

Probatur prima pars duplici ratione, quæ ibidem insinuat. Prima est: Principium quo actionis generativæ aut productivæ, est id in quo generatum aut productum producenti assimilatur; cum intentio agentis ea sit, ut terminum productum sibi assimilet in principio quo agit: Apertum producta personis producentibus non in relatione, sed in absoluto assimilantur: Ergo non relatio, sed perfectio absoluta connotans relationem, est principium quo processionum in Deo.

Secunda ratio D. Thomæ est: Proprietates relative

relativa est veluti individualis conditio divinae Personae: At id quod pertinet ad esse individua-

Eandem rationem tangit quæst. 2. de potentia art. 2. ad 5. his verbis: Paternitas non est in Patre per modum forme speciei, sicut humanitas in homine;

Aliâ ratione suaderi potest eadem prima pars conclusionis: nam si Paternitas v.g. esset potentia generativa in Patre æterno, & principium

Quod verò non possit hoc præstare, sub conceptu forme hypostaticæ, probatur. Principium quo aliquis productionis debet esse activum,

Secunda pars conclusionis, quæ asserit solam perfectionem absolutam non esse principium quo divinarum processionum, est etiam D. Tho-

Secundò probatur eadem pars: Si principium quo divinarum processionum in perfectione absoluta adæquatè confisteret, competere omnibus Personis; perfectiones enim absolutæ toti Trinitati communes sunt;

Tom. II.

A quam tres, quod fidei catholicae repugnat.

Respondent Adversarij: quòd licet potentia generativa sit in Filio, non sequitur tamen Filium posse generare: quia fieri potest quòd forma sit in aliquo subiecto, & tamen ei non tribuat suum effectum, aut quasi effectum formalem, ob subiecti incapacitatem; ut patet in anima rationali, quæ in pilis existens, eis non tribuit omnem suum effectum formalem, nimirum sensum.

Sed contra Filius est capax omnis effectus formalis absoluti adæquatè: At eo ipso quòd principium quo generandi in perfectione absoluta adæquatè confisteret, effectus illius formalis esset adæquatè absolutus: Ergo Filius esset capax non solum formæ, sed etiam effectus, vel quasi effectus formalis ejus, & consequenter esset potens generare.

Dico tertio: Principium primum & radicale divinarum processionum est divina essentia, ut modificata relatione. Ita D. Thomas ubi supra.

Probatyr primò ex SS. Patribus. Nam Cyrillus lib. 1. thesauri cap. 7. dicit Generativam virtutem esse essentiam Dei. Et Damascenus lib. 1. de fide orthodoxa cap. 8. Generatio (inquit) est natura, non sicut generantis, sed sicut ejus quo generat. Idem docuit Joannes Theologus in Concilio Florentino sess. 18. his verbis: Dixi Filium ex Patre, & Patris substantiâ generari, idem significare, ita tamen ut Persona sit producens & generans, principium autem quo ipsa persona generat, sit id quòd solum communiabile est. Videri etiam potest Anselmus in Monol. cap. 52. ubi loquens de Spiritu Sancto ait: Pater & Filius non ex relationibus suis, quæ plures sunt, sed ex ipsa essentia, quæ una est, emittunt tantum bonum. Unde etiam Dionysius de divin. nomin. cap. 2. vocat Filium & Spiritum Sanctum, Fœcundæ Divinitatis gemmas, & germina.

Probatyr secundò ratione D. Thomæ supra insinuatâ. Principium quo primum & radicale generationis est id in quo genitum cum generante convenit per similitudinem, aut per identitatem: At id in quo Filius genitus cum Patre generante convenit, non est relatio, sed natura divina: Ergo hæc est principium quo primum & radicale generationis Verbi, non absolute considerata, sed ut modificata relatione paternitatis.

Potestq; hoc declarari exemplo desumpto ex rebus creatis: videmus enim quòd eadè forma, prout est in diversis subiectis, & diversimodè in illis modificata, diversos præstat effectus: nam calor v.g. in animali generat carnem, non in igne, & in fœmina producit lac, non in viro; & gratia in nobis, qui sumus persona extranea, constituit filium adoptivum, non in Christo, qui est persona divina. Idem cum proportionem sentientium est in proposito: nam divina essentia, ut est in Patre, & relatione Paternitatis modificata, habet rationem potentia generativæ radicalis, & principij quo primi & remoti divinæ generationis: eadem verò essentia, ut est in Patre & Filio, & ut modificata per relationem Spiratoris, est potentia spirativa, & productiva Spiritus Sancti. Unde D. Thomas de potentia quæst. 2. art. 1. sibi hoc argumentum proponit. Si Pater generat in Divinis, oportet quòd conveniat ei secundum naturam: Sed eadem natura est in Patre, & Filio & Spiritu Sancto: Ergo eadem ratione Filius & Spiritus Sanctus generabunt. Cui argumento sic respondet. Dicendum, quòd licet sit eadem natura in Patre & Filio, est tamen secundum alium modum,

84.

85.

86.

87.

88.

dum, scilicet cum alia relatione; & ideo non oportet quod que conveniunt Patri per naturam suam, conveniant etiam Filio.

Dico quartò: Principium quo proximum generationis Verbi, & productionis Spiritus Sancti, esse intellectum & voluntatem Dei, ut modificantur relationibus Paternitatis & Spirationalis activæ.

89. Probatur primò conclusio: Natura divina, connotatâ Paternitate, est principium quo remotum & radicale processionis Verbi, ut jam ostendimus: Ergo intellectus divinus cum eadem connotatione, erit principium quo proximum huiusmodi processionis. Consequentia probatur primò. Id ipsum quod remotè præstat divina natura, potest proximè intellectus præstare in ordine intelligibili: Ergo si natura Dei, connotatâ Paternitate, radicalem præstat concursum, intellectus divinus, cum eadem connotatione, proximum concursum præstabit in generatione Verbi. Secundò, in creatis in id in quod natura influit radicaliter, influunt potentiæ ad naturam consecretæ, tanquam principia proxima: Ergo pariter in Divinis, servatâ proportione.

90. Probatur secundò conclusio: Intellectus divinus ad generationem Verbi concurrat, ut supra ostendimus, & contra Durandum docent communiter Theologi: Sed non concurrat per modum principij quo primi aut remoti: Ergo ut principium quo proximum. Major constat ex supra dictis: Minor autem probatur. Principium quo primum, remotum, aut radicale, debet esse radix proximi: Sed divinus intellectus, prout à natura distinguitur, non est radix relationum, aut attributorum: Ergo nequit ut principium primum, vel radicale, ad generationem Verbi concurrat; & consequenter vel nullum ad illam præstat concursum, quæ est sententia Durandi, vel exhibet immediatum, ut principium quo proximum, sicut asserit nostra conclusio.

Dico quintò: Relationem & formam absolutam non importari ex æquo in principio quo divinarum processionum, nec tanquam duas partes constituentes principium; sed absolutam importari ut formam, & relationem ut modum talis formæ.

91. Primum probatur: Nam præcipua intentio agentis, non est ad distinctionem, sed ad similitudinem cum termino producto: Ergo quamvis in principio quo agendi utrumque importetur, non tamen ex æquo, sed unum in recto, & aliud in obliquo. Unde D. Thomas infra quæst. 41. art. 5. ait, *Potentia generandi significat in recto naturam divinam, & in obliquo relationem.*

92. Secundum patet, quia al. as sequeretur generationem Verbi non esse adæquatè univocam, sed partim æquivocam, quia terminus esset similis agenti in principio quo agendi, & eidem agenti dissimilis in alia parte principij: At divina generatio est perfectissimè univoca: Ergo relatio & forma absoluta non se habent ut duæ partes, constituentes principium quo divinarum processionum.

93. Confirmatur: Ex opposita sententia sequitur, idem omninò importari in principio quo agendi, & in producendo ut quod: Sed hoc dici nequit, cum omnes Theologi inter principium quo, & agens ut quod, distinctionem agnoscant: Ergo nec illud.

Dico ultimò, perfectionem absolutam, ut relatione modificatâ, esse principium quo divina

A processionis, tam prout est productio, quam prout est communicatio. Est contra ultimam sententiam quam defendit Alarcon.

Probatur breviter: Unius & ejusdem actus processio in Divinis sub utraq; ratione est una indivisibilis actio: Ergo sub utraq; ratione unum illi respondent formale principium.

Confirmatur: In creatis quando unum communicatur, & aliud producitur, utrumque ex eodem principio præstat; etenim ex vi eadem principij remoti & proximi producitur homo, & anima unitur corpori: Ergo pariter in Divinis, servatâ proportione.

B Confirmatur amplius: Si principium quo processionis, ut est communicatio, esset natura divina, principium verò illius ut est productio, esset proprietas personalis, processio Verbi non esset generatio adæquatè univoca, sed tantum æquivoca, ut supra arguebamus: Contra quens est falsum: Ergo &c.

Ex dictis in hoc §. inferes, terminum quo divinarum processionum esse aliquid absolutum in recto, connotans relationem. Quod patet eadem ratione quâ ostendimus id de principio quo: nam in termino quo, seu formali, debet terminus productus cum producente convenire: At in relationibus convenientiam non est, bene tamen in absoluto: Ergo absolutum, connotatâ relatione, est terminus formalis divinarum processionum.

§. V.

Præcipua solvuntur objectiones.

O b j e c t i o n e s p r i m o : Athanasius dialogo primo de Trinitate ait: *Pater hypostasi gignit*: At quod in principio quo generationis: Ergo illud est divina Paternitas, seu hypostasis. Unde Ambrosius lib. 4. de Fide ad Gratianum cap. 4. *Generatio, inquit, paterne proprietatis est, non potentia.* Et Augustinus libro 1. de Trinit. cap. 5. ait: *Et ipsi Patrem dici & esse Patrem, quod est ei Filius.* Sed Patri est Filius, ex vi potentie generativæ: Ergo est Pater ex vi illius; cum que sit Pater ex vi Paternitatis, hæc & non natura, vel intellectus, est potentia generativa, & principium quo divina generationis.

Respondeo Patrem gignere hypostasi, non ut principium quo proximo vel remoto, sed ut complemento principij quo, tam remoti quam proximi, connotativè & in obliquo per utrumque importato; neque aliud voluisse Athanasium. Et eodem modo explicant Ambrosius, videlicet generationem in Deo non esse potentiam simpliciter absolutam, sed potentiam ut in Patre, per proprietatem modificatam: nam per hoc solum salvatur æqualitas in omnipotentia inter divinas Personas; quam in illo capite volebat Ambrosius contra Arianos defendere.

E Ad Augustinum dicatur, quòd si verba illa sine Augustini, intelligenda sunt in sensu causalitatis: Patrem scilicet eò esse Patrem fundamentaliter, quòd est ei Filius; & hoc verum est, quia potentia generativa, per quam Pater generat, fundamentum est Paternitatis; non autem in sensu formali, ita ut id quo generat, sit formale constitutum Patris in ratione Patris.

O b j e c t i o n e s s e c u n d o d i f f i c i l e t e s t i m o n i u m D. Thomæ in 1. dist. 16. quæst. 1. art. 3. in corpore, ubi sic habet: *Generatio non egreditur ab essentia, in quantum essentia, sed in quantum est Paternitas*

Et si ista duo, scilicet essentia & paternitas, differunt a
in Divina, egredietur ab utraque generatio, sed à
Paternitate immediatè, & ab essentia sicut à primo
principio. Ex quibus verbis hoc argumentum
præcipuum. Si Paternitas realiter ab essentia dif-
ferret, generatio esset à Paternitate immediatè,
& mediatè realiter ab essentia: Sed modo vir-
tualiter distinguntur: Ergo generatio est imme-
diatè à Paternitate, & mediatè virtualiter ab es-
sentia: & consequenter Paternitas est princi-
pium quo immediatum generationis.

Respondeo primò ex Cajetano infra quæst. 41
 art. 3. D. Thomam in libris sententiarum in ea
 sententia, ut assereret essentiam esse prin-
 cipium generationis Verbi, non prout in Patre,
 sed prout est Paternitas; quam sententiã infra
 art. 4. art. 3. retulit, & expressè refutavit; & juxta
 illam rectè agebat D. Thomas, quòd si realiter
 Paternitas ab essentia differet, generatio esset à
 Paternitate immediatè, & mediatè ab essentia.

Vel secundo dicitur, quòd cum Paternitas sit
 principium quo proximum, non formaliter, sed
 conceptivè, ut connotata ab intellectu, qui est
 principium quo immediatum; verum est dice-
 re, quòd si distingueretur realiter ab essentia,
 generatio esset ab illa immediatè, non tanquam
 ratione formali principij, sed tanquam à com-
 plemento rationis formalis: & ita etiam verifi-
 catur modo, non quoad realem mediationem,
 sed solum quoad virtuale.

Objicies tertio: Principium quo generatio-
 nis est id à quo Pater redditur & denominatur
 potens generare: Sed Pater redditur ac denomi-
 natur potens ad generandum, à relatione Pater-
 nitatis: Ergo illa est principium quo divina ge-
 nerationis. Major patet, Minor autem, in qua est
 difficultas, probatur multipliciter. Primò, quia
 denominatio propria, non à forma communi,
 sed à propria debet provenire: At denominatio
 potens generare, est propriissima Patri: Ergo
 non ab essentia, quæ communis est, sed à ratione
 Patris propria debet provenire.

Secundo, Eo modo se habet actio personalis
 ad personam, quo essentialis ad naturam: sed
 potest ad actionem essentialem, est à natura: Ergo
 potest ad personalem, est à personali proprietate.

Tertio, Id quod dat esse, dat posse operari:
 sed Paternitas dat Patri esse Patrem: Ergo &
 potest generare.

Quarto, Imperfecta est forma quæ dat esse, &
 non operationem: Sed à personalitate divina o-
 mnis imperfectio relegari debet: Ergo cum det
 Patri esse Patrem, dat etiam illi posse generare.

Respondeo concessa Majori, negando Mino-
 rem: ad cujus primam probationem, distinguo
 Majorem. Denominatio propria non debet pro-
 venire à forma communi, in sua communitate
 relictà, concedo Majorem; ut appropriata, nego
 Majorem, & concessa Minori, nego Consequentiam.
 Itaq; hoc argumentum solum probat,
 quòd denominatio potens generare non pro-
 venit à natura divina absolute, sed ab illa ut ap-
 propriata Patri, & modificata per relationem
 paternitatis, ut antea exposuimus.

Dices: Talis denominatio est à natura divina ut
 appropriata: Ergo secundum id quod est ratio ap-
 propriandi: Sed ratio appropriandi Patri naturã
 est Paternitas: Ergo formaliter est à Paternitate.

Respondeo, distinguendo Antecedens: ly ut,
 reduplicante rationem formalem, nego Antece-
 dens reduplicante complementum formæ, con-

Tom. II.

cedo Antecedens, & distinguo Consequens eo-
 dem modo. Ex quo solum sequitur talem deno-
 minationem esse à Paternitate ut à complemen-
 to, non autem ut à ratione formali.

Ad secundam probationem Minoris princi-
 palis, distinguo Majorè: Eo modo se habet actio
 personalis ad personã &c. quoad denominatio-
 nem agentis ut quod, concedo Majorem: quoad
 rationem principij quo, nego Majorem, & con-
 cessa Minori, nego Consequentiam. Itaq; sicut
 concretum naturæ est agens ut quod à ctione es-
 sentiali, v. g. volens ut quod, & intelligens ut
 quod; ita concretum personalitatis, scilicet per-
 sona, est generans ut quod, & spirans ut quod; &
 in hoc tenet æquiparatio, non autem quoad ra-
 tionem principij quo. Et ratio est, quia cum per-
 sonalitas sit veluti conditio individuans,
 nequit esse principium quo productionis com-
 municativa, sed id pertinet ad solam naturam,
 connotatã relatione.

Ad tertiam probationem, distinguo Majorè:
 Id quod dat esse veluti specificum, dat posse ope-
 rari, concedo Majorem; quod dat esse veluti in-
 dividuale, nego Majorè. Similiter distinguo Mi-
 norem: Personalitas dat Patri esse Patrem, veluti
 individuale, concedo Minorem: veluti speci-
 ficum Patri, nego Minore, & Consequentiam.

Ad ultimam probationem, distinguo Majorè:
 Forma quæ dat esse, & non operationem, est im-
 perfecta: pure negativè, concedo Majorem: priv-
 ativè, nego Majorem, & concessa Minori: nego
 Consequentiam. In quoq; argumentum in Spiri-
 tu Sancto, cujus personalitas dat illi esse, & non
 operari, operatione productivã ad intra, absq;
 eo quòd inde aliqua sequatur imperfectio.

Objicies quartò eum Durando: Actus conve-
 niens uni, & repugnans alteri, debet ille inesse per
 id quod differt ab alio: At generatio convenit Pa-
 tri, & repugnat alijs Suppositis: Ergo inest Patri
 per id in quo differt ab alijs Suppositis, nec per
 relationem, non per id in quo cum illis convenit,
 nempe per naturam; & consequenter illa & non
 ista erit principium quo generandi. Major primò
 probatur exemplo: Nam quia ratiocinari inest
 homini, & repugnat bruto, dicitur convenire ho-
 mini per id in quo differt à bruto: Ergo idè de om-
 ni actu uni conveniente, & alteri repugnante
 dicendũ est. Secundo ex Aristotele 1. Ethic. pro-
 bante beatitudinem non esse operationem sen-
 sitivæ partis, sed intellectivæ, quia inest homini
 & non bruto; & idcirco debet homini conveni-
 re secundum partem intellectivam, per quam
 differt à bruto, non secundum sensitivam, in
 qua cum illo convenit: Ergo idem quod prius.

Respondeo distinguendo Majorè: si differentia
 sit in esse specifico, concedo Majorem, si sit in esse
 individuali, nego Majorè, & concessa Minori, ne-
 go Consequentiam: quia differentia personarum in
 Deo non est in esse veluti specifico, sed veluti in-
 dividuali, ut docet D. Thomas qu. 2. de potent.
 art. 2. ad 3. cujus verba supra retulimus. Unde
 patet solutio ad primã & secundã probationem
 Majoris: nam differentia hominis à bruto, est for-
 malis & specifica, & non individualis & numerica.

Objicies quintò: Si intellectus, prout in Patre,
 esset principium quo proximum generationis Ver-
 bi, verũ esset dicere, intellectus generat; sicut quia
 est principium quo proximum virtuale intelle-
 ctionis, est verum dicere, intellectus divinus intelli-
 git: At alia propositio, intellectus generat, non
 est minus falsa quàm ista, essentia generat, cuius
 falsitas

falsitas declarata est in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. contra Abbatem Joachimum in cap. *Damnamus* de summa Trinit. Ergo intellectus in Deo non est principium quo proximum generationis Verbi.

112. Respondeo retorquendo argumentum, ista enim propositiones etiam sunt falsae, *Paternitas generat: Filiatio generatur*, ut docet D. Thomas infra quæst. 3. art. 2. ad 2. & communiter Theologi cum illo; & tamen juxta Adversarios, Paternitas est virtus generativa ut quo: Ergo ex eo quod essentia & intellectus sint principium quo remotum & proximum generationis Verbi, non sequitur affirmari debere de essentia & intellectu, quod generent: quia licet sint principium quo generationis, non tamen generant ut quod; ad hoc enim requiritur realis distinctio à genito; nec possunt pro personis supponere, utpote abstracta. Nec est eadem ratio de actibus essentialibus, quoad hoc quod est predicari de essentia & intellectu, quia isti actus realem distinctionem personarum non petunt.

113. Objicies sextò: Principium debet distingui realiter à principiato, ut docet Aristoteles 1. Ethicorum: Atqui sola Paternitas realiter à Filio distinguitur: Ergo illa sola est principium quo generationis Verbi.

Respondeo ex D. Thoma quæst. 2. de potentia art. 2. ad 3. Majorem esse veram de principio, & principiato ut quod, non autem de principio & principiato ut quo.

114. Sed contra hanc solutionem dupliciter potest instari. Primò argumento Durandi: Principium quo magis obtinet rationem principij, quam principium quod: etenim principium quo est principium ratione sui, principium autem quod, non nisi ratione illius. Item principium quo, se toto est principium, principium autem quod, non se toto, sed ratione principij quo: Ergo si principium quod petit à termino producto realiter distingui, à fortiori principium quo realem distinctionem à termino exposcet.

115. Secundò contra eandem responsionem arguitur. Principium ad principiatum realiter refertur, illudq; realiter continet ac producit: Sed non potest hæc præstare, nisi realiter distinguatur à principiato; cum nihil possit ad seipsum realiter referri, & multò minus se continere & producere: Ergo idem quod priùs.

116. Ad primam instantiam respondeo, quòd licet principium quo formalitè obtineat rationem principij, quam principium quod, propter rationes allegatas; non tamen ita adequatè, cum in principio quod importetur quidquid exigitur ad rationem principij, secus autè in principio quo: unde nõ sequitur quòd si principium quod debeat distingui realiter à termino producto, etià principium quo distinctione realem ab illo exposcat.

117. Ad secundam respondeo primò, Majorem esse universaliter veram de principio quod, non autem de principio quo. Vel distingo Majorè: Principium ad principiatum realiter refertur &c. secundum illud quòd importat in recto, semper, nego: secundum illud quòd dicunt in obliquo & de connotato, concedo. Et ita contingit in proposito: nam essentia divina, ut est in Patre, ratione relationis paternitatis à qua modificatur, & quam connotat in obliquo, refertur realiter ad filiationem, quæ etiam in termino quo divina generationis in obliquo importatur, illamq; realiter continet ac producit,

Aliud argumentum difficile adduci potest ad probandum, principium quo divinitus processionum in perfectione absoluta adæquari consistere. Nam potentia generativa reperitur in Filio: At si principium quo generandi non consistet in solo absoluto, potentia generandi in Filio non esset: Ergo in sola perfectione absoluta consistit. Minor patet, Major autem, in qua est difficultas, multipliciter ostenditur. Primò ex Augustino lib. 3. contra Maximin. cap. 12. ubi sic habet: *Ab sit autem, ut quomodo putas, potest sit Pater Filio, quia Creatorem genuit Pater, Filium autem non genuit Creatorem, neque enim non potest, sed non oportuit.* Quibus verbis aperte docet Augustinus, Filium generare potuisse, non tamen generare oportuisse: Sed posse generare, est effectus vel quasi effectus formalis potentie generativæ: Ergo juxta Augustinum, potentia generativa reperitur in Filio.

Secundò, Unumquodq; in tantum perfectum est, in quantum potest sibi simile generare, ut docet Aristotel. 4. Meteor. Sed Filius est summe perfectus: Ergo potest generare Filium sibi similem.

Tertiò, juxta D. Thomam quæst. 2. de potentia art. 5. potentia generativa sub omnipotentia comprehenditur: At omnipotentia convenit Filio: Ergo etiam generandi potentia.

Quartò, Si in Patre & non in Filio esset potentia generativa, Filius non esset æqualis Patri in potentia, ac proinde nec in omnipotentia adæquaretur cum Patre: Consequens est absurdum: Ergo &c.

Quintò: Si in Filio non esset potentia generandi, esset in illo aliquid defectus potentie & dignitatis: Sed hoc non potest dici: Ergo nec illud. Sequela Majoris manifesta videtur: Nam potentia generativa est aliqua potentia, & aliqua dignitas & perfectio: Ergo si hæc Filio deficerent, illo esset aliquid defectus potentie & dignitatis.

D Respondeo negando Majorem. Ad primam probationem dicatur Augustinum solum negare Filio privativum defectum potentie ad generandum Creatorem, non autem defectum negativum, qui non ponit imperfectionem in ipso: idè Augustinus dixit illum non genuisse, non quia non potuit, sed quia non oportuit: non quòd senserit esse Filio possibilem alterius Filij generationem, sed quia defectus purè negativus potentie generativæ, meliùs explicatur dicendo, quia non oportuit, quam quia non potuit; quæ verba sonare videntur defectum privativum dicenti imperfectionem. Solutio est D. Thomæ quæst. 9. de potentia art. 9. ad 1.

E Ad secundam probationem dicendum, doctrinam Aristotelis verificari in rebus corruptibilibus, secus autè in illis quæ corruptioni subjece non sunt: Deus autem incorruptibilis est, Scidò illius natura potest perfectissimè Filio competere, absque potentia productiva sibi similitudinis. Ratio autem explicationis tradita est, quia natura corruptibilis, cum non possit conservari uno solo individuo, appetit sui conservationem, medià successivà individuorum generatione, idè individuū carens potentia productiva sibi similis, in quo illius natura conservetur, delectat à fine quem intendit natura, ac per consequens est imperfectum. Natura autem incorruptibilis, quia

quia in uno individuo perpetuo saluatur & conseruatur, non appetit productionem alterius, & iteò individuum illius, ab iſta facultate generatiua imperfectum non eſt: ut conſtat in Angelis, quorum quilibet in ſua ſpecie eſt perfectus, abſque diſta difficultate; & ſimiliter in calis. Unde quod in Deo detur potentia generatiua, non eſt ex indigentia, ſed ex ſumma fecunditate nature; ſicut non ex indigentia, ſed ex fecunditate, Verbum à Patre producit, & à Patre & Filio Spiritus ſanctus.

Ad tertiam probationem, diſtinguo Majorem. Potentia generatiua continetur ſub omnipotentia, abſolute conſiderata, nego Majorem: ſub omnipotentia, prout eſt in Patre, concedo Majorem, & concedo Minori, nego Conſequentiam.

Ad quartam nego ſequelam Majoris: Nam ut docet D. Thomas quaſt. 9. de potentia art. 9. ad 3. eadem potentia eſt in Patre & Filio; in Patre generet, in Filio ut generetur; ac proinde ex eo quod Pater poſſit generare, & non Filius, non ſequitur Patrem eſſe potentiorum Filio. Unde

Ad quintam probationem, diſtinguo Antecedens. Potentia generatiua eſt aliqua potentia, & aliqua dignitas: diſtincta à potentia terminandi generationem, nego Antecedens: eadem cum potentia terminatiua generationis, concedo Antecedens, & nego Conſequentiam. Itaque quauis deſit Filio potentia generatiua, non ſequitur in illo eſſe defectum alicujus potentie & perfectionis: quia talis potentia de eſt abſolum ſub uno munere, nempe generandi actiue, non tamen ſub omni munere, cum in illo ſit potentia terminandi generationem; qua duo munia non differunt perfectione, ſed relatione: eadem namque abſoluta perfectio, connotando Paternitatem, dat poſſe generare, & connotando Filiationem, dat poſſe generari.

Inſtabis: Potentia generatiua eſt diſtincta à potentia terminatiua generationis: Ergo per hoc quod Filio competat potentia terminatiua generationis, non ſaluatur quod illi aliqua potentia non deſit. Conſequentia patet ex dictis: Antecedens autem probatur, Primò quia actio & paſſio ad diuerſa reducuntur principia; agit enim aliquid ratione formæ, in quantum eſt in actu, patitur autem in quantum eſt in potentia, ratione materiæ: Sed generare & generari in Diuinis ſe habent per modum actionis & paſſionis: Ergo referuntur ad diuerſa principia, & conſequenter potentia generatiua diſtincta eſt à potentia terminatiua generationis. Secundò probatur eadem Antecedens: Potentiæ diſtinguntur per actus: Sed generare eſt actus diſtinctus à generari: Ergo potentia generatiua eſt diſtincta à potentia terminatiua generationis.

Reſpondeo negando Antecedens: cum enim potentia generatiua, & potentia terminatiua generationis, ſolum differat penes relationes quas connotant, Paternitatem ſcilicet & Filiationem; potentia verò ſit aliquid abſolutum, & abſolutum per relativum multiplicari non poſſit; ſit quod potentia generatiua nequeat in ratione potentia à paſſiua generabilitate diſtingui: Unde Ad primam Antecedens probationem, dicitur veram eſſe Majorem in actione tranſeunte, falſam autem in actione immanente: ut conſtat in volitione, cujus principium actiuum eſt voluntas, & tamen eadem voluntas terminare poteſt volitionem; & ſub eadem diſtinctione

Tom. II.

A Minoris, nego Conſequentiam: nam generatio in Diuinis non eſt actio tranſiens, ſed immanens; & ſimiliter generari, per modum paſſionis immanētis ſignificatur; & iteò non oportet ad diuerſa principia reduci, ſed eadē realiter potentia in Patre eſt principium generationis, & in Filio, connotatā filiatione, eſt generationis terminus. Ita D. Thomas quaſt. 9. de potentia art. 9. ad 4.

Ad ſecundam probationem Antecedens, 127. concedo Majori, nego Minorem. Nam ſicut potentia generatiua eſt diuina eſſentia, connotatā Paternitate, & generabilitas, eadem diuina eſſentia, connotatā Filiatione: ita actualis generatio eſt diuina intellectio, connotatā Paternitate; & generari eſt paſſiuum intelligi, connotatā Filiatione: intelligi enim & intelligere, non ſunt actus realiter diſtincti in Deo, & conſequenter nec generare & generari realiter diſtinguntur, quoad id quod in recto important, ſed ſolum quoad relationes quas dicunt de connotato; qualiter etiam potentia generatiua, à potentia terminatiua generationis diſtinguitur. Qua doctrina eſt D. Thomæ quaſt. 2. de potentia art. 5. in corpore, quod ita concludit. *Similiter ergo dicendum eſt de actione & potentia: nam generatio ſignificat actionem, cum aliquo reſpectu, & potentia generandi ſignificat potentiam, cum reſpectu: unde ipſa generatio eſt Dei actio, ſed prout eſt Patris tantum; & ſimiliter potentia generatiua eſt Dei omnipotentia, prout eſt Patris tantum.* Ita D. Thomas loquendo de actiua generatione & potentia generatiua: idipſum dicitur, ut procedat conſequenter, de generatione paſſiua, & potentia terminatiua generationis.

B
C

ARTICULUS IV.

Cur una ex diuinis proceſſionibus ſit generatio, & non altera?

§. I.

D *Premittuntur quæ apud omnes ſunt certa, & ratio dubitandi proponitur.*

Duo tantum certa, & indubitata fide tenenda, ſupponimus. Primum eſt, præter proceſſionem Verbi, dari in Deo aliam, per quam Spiritus Sanctus procedit.

Probatum primò: de fide eſt dari tertiam Perſonam, quæ Spiritus Sancti nomine appellatur, 128.

& quæ eſt verus Deus, ſicut Pater & Filius, ut diſputatione præcedenti contra Macedonianos oſtendimus: At hæc tertia Perſona non eſt à ſe; aliàs darentur duo innatiſcibiles, & conſequenter duo Dij, quia ut ſuprà ex D. Thomæ retulimus: *Ponere duos innatiſcibiles, eſt ponere duos Deos, & duas naturas diuinas:* Ergo eſt ab alio, vel ab alijs, ſcilicet à Patre & Filio: Sed non poteſt eſſe à Patre & Filio, niſi ab utroque; procedat: Ergo præter Verbi generationem concedenda eſt alia proceſſio in Diuinis, ſcilicet Spiritus Sancti, quam publicè voce proſitetur univerſalis Eccleſia, tum in Symbolo Nicæno, dicens: *Credo in Spiritum Sanctum Dominum, & vivificantem, qui ex Patre Filioque procedit.* Tum in Symbolo Athanſij, hijs verbis: *Spiritus Sanctus à Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, ſed procedens.*

Probatum ſecundò ratione quæ habet D. Thomas hic art. 3. *Quemadmodum omne intelligēs* 129.

Producit aliquid ad intra, quod dicitur verbum, ita etiam quicumque diligit, producit amorem vel impulsus quemdam, ratione cujus amatum est in amante: Atqui ob eam rationem, probabiliter inferimus dari in Deo Verbi processionem, ut constat ex dictis art. 1. Ergo etiam supposita fide, possumus inferre à simili, aliam esse in Deo processionem per viam amoris, quæ Spiritus sancti processio appellatur. Minor & Consequentia patent ex supra dictis. Tota difficultas est in probatione Majoris, quæ extranei à Schola D. Thomæ non aliter probant, quàm quia omnis actio debet habere terminum à se productum: Dilectio autem est actus voluntatis, sicut intellectio est actus intellectus: Ergo debet habere aliquem terminum à se productum. Illa tamen propositio univèrsaliter sumpta, vera non est: nam actiones immanentes, quæ potius sunt qualitates, quàm actiones prædicamentales, non habent terminum necessarium, sed tantum permissivè; ex quo inulimus in Tractatu de visione Beata, Beatos videndo divinam essentiam, nullum formare verbum creatum. Unde illa Major à viâ probari debet.

130. Observandum est igitur: Quòd cum omnis actio debeat aliquo modo attingere objectum, circa quod versatur, aliàs daretur actio in distas, quod implicat, ut docent Philosophi in libris Physicorum; & actio immanens sit in ipso agente, ejus objectum debet etiam intra illud existere, ac illi intimè conjungi, vel ratione sui, vel ratione alicujus suppletis vicem illius. Unde sicut objectum intellectiois sit præsens intellectui, vel per seipsum, si sit per se primò intelligibile, ut in visione Beatifica contingit; vel per suam similitudinem, ut fit in aliis intellectioibus creatis; ita & objectum volitionis debet esse præsens voluntati, eique aliquo modo conjungi; & cum hæc unio non possit fieri mediante specie & similitudine objecti (quia vis appetitiva non petit assimilari objecto, sed in illud ferri) debet fieri per inclinationem & propensionem. Unde sicut ex hoc quòd aliquis rem aliquam intelligit, provenit quedam intellectualis conceptio rei intellectæ in intelligente, quæ dicitur verbum: ita ex hoc quòd aliquis rem aliquam amat, provenit quedam impressio, ut ita loquar, rei amate in affectu amantis, secundum quam amatum dicitur esse in amante, sicut & intellectum in intelligente. Verba sunt D. Thomæ infra quæst. 37. art. 1. Quare idem S. Doctor 1. 2. quæst. 28. art. 1. ad 2. docet de ratione amoris triplicem esse unionem; unam à qua procedit, quæ est unio similitudinis, quæ est causa amoris; aliam in qua consistit, quæ est impetus & impulsus quidam in rem amatam; & alteram quam efficit vel exoptat, quæ est unio realis, quam amans quærit habere cum re amata.

131. Dices cum Valentia, cui hæc ratio D. Thomæ non placet: quòd quamvis amatum debeat esse præsens intra amantem, per inclinationem, non propterea debet produci à voluntate creata aliquis terminus, qui sit pondus & inclinatio; quia illa præsentia objecti sufficienter fit per actum amoris, qui est actualis inclinatio. Unde D. Thomas quæst. 4. de verit. art. 2. ad 7. optime dixit: *Voluntas non habet aliquid progrediens à seipsa, quod in ea sit, nisi per modum operationis: intellectus autem habet non solum per modum operationis, sed etiam per modum termini.*

132. Sed contra primò: D. Augustinus 14. de Trinit. cap. 8. & D. Thomas infra quæst. 93. art. 7.

A dicunt hominem in se habere imaginem Trinitatis, quia assimilatur ei in productione verbi, & termini amoris: Sed hoc esset falsum, si nihil homo produceret per voluntatem, solum enim assimilaretur Deo in actibus essentialibus intelligendi & volendi: Ergo &c.

Contra secundò: Sicut objectum intellectiois non fit præsens formaliter intellectui, per ipsam intellectioem, sed per aliquem terminum ab illa productum, qui est ejus imago & similitudo expressa: ita nec objectum amatum fit formaliter præsens ipsi amanti, per actum amoris, sed per aliquem terminum ab illo productum, qui habeat rationem impulsus ac ponderis inclinantis in illud: juxta illud Augustini 14. Confess. cap. 9. *Pondus meum amor meus: amor feror quocunque feror.*

Neque obstat discrimen quod D. Thomas assignat inter intellectum & voluntatem: ex hoc enim solum sequitur, per actum amoris non produci aliquid quod habeat rationem imaginis & similitudinis respectu rei volitæ; sicut per intellectioem produci verbum, quod est imago & similitudo expressa rei cognitæ: non tamen inferitur, non produci aliquem terminum, qui habeat rationem ponderis ac impulsus, impellentis & inclinantis in rem amatam. Unde quando S. Doctor dicit, quòd per voluntatem non produci aliquid nisi per modum operationis, non intendit negare per actum amoris aliquem terminum in voluntate produci, qui re ipsa & de facto sit terminus; sed solum intendit declarare, quòd terminus ille, quia habet per modum viæ & tendentiæ in aliud, habet modum operationis, non verò termini, ut rectè notavit Cajetanus hic art. 3.

Secundum, quod ut fidei veritate supponimus, est processioem Verbi, generationem esse, non autem processionem Spiritus sancti. Quod omnis Scripturæ testimonium, constat ex Symbolo Athanasii, ubi de Persona Filii sic dicitur: *Filius à Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus. Et de Persona Spiritus sancti: Spiritus sanctus à Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.*

Confirmatur: Passim in Scriptura Filius vocatur unigenitus, id est solus genitus: Ergo sola productio Filii est vera generatio, non autem Spiritus sancti processio.

Dices: Etiam frequenter in sacris litteris Filius Dei appellatur primogenitus: Ergo habet alium posteriorem genitum, scilicet Spiritum sanctum. Sed nego Consequentiam. Nam ut dicitur in Concilio Ephesino cap. 4. *Filius Dei unigenitus est primogenitus & unigenitus; primogenitus comparatione ad filios adoptivos, & unigenitus per consubstantionem alterius Filii naturalis.* Unde Augustinus libro de fide & Symbolo cap. 4 sic habet: *Secundum id quòd unigenitus est non habet fratres secundum id autem quòd primogenitus est, fratres vocare dignatus est omnes, qui post ejus primitias in Dei gratia nascimur per adoptionem filiorum.*

Hæc ut omninò certa & indubitata supponimus. Quod autè in examè vocamus, est cur processio Verbi sit generatio, non autem processio Spiritus sancti? Ratio dubitandi, ea quæ diffinitiva est, quia generatio viventium propria, quæ sola reperitur in Deo, est origo viventis à vivente conjuncto in similitudinem naturæ: quæ definitio non datur convenire non solum processionem verbi, sed etiam processionem Spiritus sancti: hæc si quidem est origo viventis: Spiritus enim sanctus est vivens,

vens, non minus quam Verbum) & a vivente
 conjoinctis; cum sic terminus actionis immanen-
 tis, & intime conjungatur suo principio, ratione
 adentis in natura cum illo: aliunde etiam est
 similis in natura, cum eandem naturam Patris
 & Filii per suam processionem accipiat: Ergo
 nulla est ratio assignabilis, cur uni & non alteri
 processionis ratio generationis conveniat, sed
 hoc sola fide tenendum est. Ita sentit Magister
 in 1. dist. 13. ubi ait: *Inter generationem vero Filii,
 & processionem Spiritus sancti, dum hic vivimus, di-
 scernere non valemus. Eius suffragari videtur Augu-
 stinus libro 3. contra Maximin. dicens: Distinguere
 istam generationem, & hanc processionem, nes-
 citur non valere. Tunc certe venit Deus
 ab Aulro, & sanctus de monte Pharan (id est de
 monte umbroso) ut dicitur Abac. 3. quando Spi-
 ritus sanctus a Patre & Filio procedit: ab Aulro
 quidem, quia ex amore procedit, de monte vero
 umbroso, quoniam ineffabilis & obscurissima
 est eius processio. Quid de illa tamen sentiant
 Theologi, & quae circa propositam difficulta-
 tem sit veritas aut probabilior sententia, brevi-
 ter hic exponendum est.*

S. II.

Duplex dicendi modus rejicitur.

Leet processio Spiritus sancti obscurissima
 sit, & posuerit tenebras latibulum suum, ut
 ait Bernardus serm. 1. Pentecostes: nec possit as-
 signari aliqua ratio evidens ac demonstrativa,
 cur productioni Verbi, non vero processioni
 Spiritus sancti, ratio generationis conveniat:
 Theologi tamen, ut Haereticorum argumentis
 possint occurrere, ad reddendam hujus rei ra-
 tionem aliquam congruentem & probabilem,
 haudabiliter insudarunt. Missis autem quorum-
 dam veterum Theologorum sententiis, quae
 non a Scholis eliminatae sunt.

Primus dicendi modus est Aliacensis, relati-
 vaque hic disp. 113. cap. 3. asserentis idem Spi-
 ritum sanctum non esse genitum, bene tamen
 Verbum; quia hoc ab uno tantum, ille vero a
 duobus procedit.

Sed haec sententia displicet, ac rejicitur com-
 muniter: Primò quia per nullam particulam in
 definitione generationis repertam, excluditur
 quòd illius terminus a duobus procedat: si enim
 per aliquam, maximè per istam, a vivente, quae
 cum in singulari principium designet, plurali-
 tatem principiorum videtur excludere: Sed per
 haec non excluditur: Ergo &c. Minor probatur:
 Terminus per generationem productus, etiam
 in singulari exprimitur, cum dicatur, *origo vi-
 ventis*; & tamen per hoc non excluditur, quòd
 et in eisdem generationis activae duo viven-
 tia procedant: Ergo etiam si principium in sin-
 gulari exprimitur, per eam inde colligitur, nò
 posse a duobus aliquid procedere ut genitum.

Secundo, Quòd Spiritus sanctus a duobus
 procedat, non obstat quin procedat ut illis si-
 milis in natura, ex vi processionis: Ergo hoc non
 impedit quin eius productio sit vera generatio.
 Consequentia patet, Antecedens probatur:
 Tum quia duo ad productionem alicujus vi-
 ventis concurrentia, possunt in natura adunari:
 Tum etiam, quia in creatis filius a patre & matre
 proceditur, & tamen procedit ut illis similis in
 natura: Ergo quòd Spiritus sanctus a duobus
 producat, non obstat, quin illis similis in na-
 tura procedat.

A Tertiò, Si Pater & Filius per intellectum pro-
 ducerent Spiritum sanctum, verè esset verbum,
 & consequenter filius, ac proinde genitus: Ergo
 non idè non est genitus, nec filius, quia a duo-
 bus procedit, sed quia non procedit per intelle-
 ctum, sed per voluntatem: quae est ratio D. Tho-
 ma, quam inferius explicabimus.

Si opponas D. Augustinum 15. de Trinitate
 cap. 27. ubi inquit, *Cur non dicatur natus esse, sed
 potius procedere Spiritus sanctus?* Cui difficultati
 sic respondet: *Quoniam si etiam ipse, Filius diceretur,
 amorum utique Filii diceretur, quod absurdum
 est; filius quippe nullus est duorum, nisi patris &
 matris: absit autem, ut inter Deum Patrem & Deum
 Filium aliquid tale suscipiamur.* Idem docet S. Tho-
 mas quaest. 10. de potentia art. 2. ad 11. Ergo ex
 mente D. Augustini & S. Thomae, per hoc quòd
 Spiritus sanctus a duobus procedat, a ratione
 geniti & filii sufficienter excluditur.

Respondeo primò, Augustinum rationem
 istam non absolute ut sufficientem dixisse, sed
 solum ut sufficientem his qui extendi non valent
 in amplius, ut constat ex capitis initio, ubi ait:
*Sufficit autem interim his qui extendi non valent in
 amplius, &c.* Id est illis qui ex humanis moventur
 ad rimanda divina.

Secundo respondeo, Quòd cum Spiritus san-
 ctus sit a duabus Personis, quia est per volunta-
 tem, & ex amore mutuo Patris & Filii procedit;
 Verbum verò ab una tantum, quia est per intel-
 lectum, & consequenter per modum similitudi-
 nis; signum quidem evidens est, Verbum prop-
 riè generari, non autem Spiritum sanctum,
 quia hic a duabus, illud verò ab una tantum
 Persona procedit, non tamen est ratio a priori;
 & hoc solum volunt D. Augustinus & S. Tho-
 mas locis allegatis.

Secunda sententia docet Verbum esse Filium,
 quia accipit ex vi processionis naturam, ad alte-
 rius suppositi productionem fecundam; & Spi-
 ritum sanctum idè Filium non esse, quia licet ex
 vi processionis sit similis suo principio in essen-
 tia, non tamen in natura sub conceptu naturae,
 eò quòd haec consistat in fecunditate alterius
 suppositi productiva, quam Spiritus sanctus suam
 processionem non accipit. Ita docent D. Bonaven-
 tura, Alensis, & Richardus a S. Victore: quos ex
 Recentioribus sequuntur Zuniga disp. 2. de
 Trinit. dub. 20. & Martinonus disp. 24. sect. 9.

Sed haec etiam sententia non placet, & rejicitur
 primò ex D. Thoma infra qu. 35. art. 2. in corp. ubi
 aliquorum sententiam, qui ex hoc Spiritum
 sanctum defendebant non esse imaginem, quia
 cum Patre & Filio non convenit in notione prin-
 cipii, hac ratione confutat; quia similitudo aut
 aequalitas non attenditur in relationibus, notio
 autem principii relationem importat. Ex quibus
 hoc argumentum conficitur. Similitudo requi-
 sita in persona genita ad rationem generationis,
 non est in relativis, sed in absoluto: At similitu-
 do in fecunditate productiva alterius suppositi
 non est in absoluto praecise, sed in absoluto,
 adjuncta relatione in obliquo & de connotato,
 ut patet ex dictis articulo praecedenti: Ergo haec
 ad rationem generationis necessaria non est.

Secundo, Si esset necessaria praedicta similitu-
 do ad rationem Filii in Divinis, maximè quia in
 creatis ita contingit, quòd scilicet filius est similis
 generanti in fecunditate productiva alterius sup-
 positi: Sed ex hoc non colligitur: Ergo &c. Pro-
 batur Minor: Vis productiva alterius suppositi,
 in qua

in Bibli

in qua filius assimilatur patri in creatis, est vis generativa; & tamen ex hoc inferre non licet, de ratione Filii in Divinis esse, assimilari principio producenti in vi generativa: Ergo nec licet colligere, debere illi assimilari in vi productiva.

148. Tertiò, De ratione Filii in Divinis solùm est, assimilari suo principio in natura, sub conceptu naturæ: At conceptus naturæ in toto rigore salvatur absq; vi productiva alterius suppositi: Ergo si convenit Spiritui sancto ex vi processionis, erit genitus & filius, etsi non assimilatur principio productivo sicut in fecunditate productiva. Major constat ex definitione generationis viventium. Minor autem ostenditur primò ex communi Patrum doctrina, afferentium tres Divinas Personas esse non solùm unius essentiæ, sed etiam unius & ejusdem naturæ: At si de conceptu naturæ esset facultas realiter productiva alterius suppositi, tres Personæ Divinæ, licet essent ejusdem essentiæ, non essent ejusdem naturæ; cum fecunditas productiva alterius suppositi, non competat Spiritui sancto: Ergo conceptus naturæ salvatur absque fecunditate productiva alterius suppositi.

Secundò probatur eadem Minor. Si de conceptu naturæ, prout ponitur in definitione generationis viventium, esset vis productiva alterius suppositi ejusdem naturæ, sequeretur primò, Filium non esse Patri similem in conceptu adæquato naturæ. Secundò, Patris & Filii naturam eandem non esse: Utrumque est absurdum, aliàs Verbum non esset filius, cum de ratione filii sit adæquatam patris naturam ex vi processionis accipere: Ergo, &c. Sequela quoad utramque partem probatur. Natura Patris est generativa, & spirativa, natura autem Filii tantum spirativa: At vis generativa differt à spirativa: Ergo non esset in Filio adæquata Patris natura, nec Pater & Filius ejusdem naturæ essent.

Tertiò eadem Minor principalis ostenditur. Non est de ratione naturæ, quòd sit principium in alio, seu in ordine ad alium, sed sufficit quòd sit principium motus ejus in quo est; ut constat in naturis cælorum & Angelorum, in quibus reperitur ratio perfectissima naturæ, absque vi productiva, etiam radicali, alterius suppositi: Ergo conceptus naturæ in toto rigore salvatur, absque vi productiva alterius, per hoc scilicet quòd sit radix aliarum operationum immanentium, vel transeuntium.

149. Quartò rejicitur hæc sententia. Patres Latini disputantes cum Græcis, ut probarent Spiritum sanctum à Filio procedere, nunquam usi sunt hac ratione, nempe quòd si Spiritus sanctus à Filio non procederet, Verbum Divinum non esset Filius: At si in ratione Filii constitueretur per hoc quòd assimilaretur Patri in vi spirativa, hac ratione procul dubio usi fuissent, ut Græcorum errorem confutarent: Ergo &c.

150. Confirmatur, & magis illustratur hæc ratio. Omnes Doctores disputantes, an si Spiritus sanctus non procederet à Filio, distingueretur ab illo? supponunt in data hypothesi remanentur Filium formaliter: At si de ratione Filii esset fecunditas productiva alterius suppositi, hoc non possent supponere: Ergo sentiunt id non esse de ratione geniti & filii.

151. Confirmatur amplius: Conditionalis ista: Si Spiritus sanctus non procederet à Filio, non distingueretur ab illo, utilis est ad investigandam rationem formalem multiplicandi Personas Divinas, ut

A docent Theologi infra quæst. 36. At si Verbum constitueretur in ratione filii formaliter, per fecunditatem productivam Spiritus sancti, omnino inutilis esset, cum esset propositio implicatio ex vi terminorum, ut hæc: Si homo esset, & non rationalis esset: Ergo fecunditas ista alterius suppositi productiva, non est de ratione filii ex vi filiationis, nec de generationis conceptu.

Pro opposita tamen sententia adduci potest quidam locus ex Concilio Florentino, qui nonnullam videtur habere difficultatem. Sumitur ex sessione ultima §. Quoniam Græci suspicantur, ubi hæc verba habentur: *Credentes Spiritum sanctum nequaquam ex Filio procedere, necesse est ut Spiritum sanctum intelligant à solo Patre procedere, ac consequenter non esse filium.* Ex quibus verbis sic licet arguere. Ex mente Concilii, qui negant Spiritum sanctum à Filio procedere, coguntur negare dari Filium in Divinis: Ergo Filius in ratione talis constituitur per virtutem producendi Spiritum sanctum: Ergo natura in cuius similitudinem filius debet prodire, dicit virtutem producendi alium sibi similem; & consequenter ex eo quod hujusmodi virtus & fecunditas desit Spiritui sancto, rectè inferitur non esse filium, ejusque processionem generationem non esse.

Respondent nonnulli apud Ariagum ad 47. sect. 6. hæc verba Florentini, *Ac consequenter non esse filium*, intelligenda esse de Spiritu sancto, ita ut sensus sit: *Ac consequenter Spiritum sanctum non esse filium.*

Sed contra: Ibi Concilium infert absurdum, quod ex sententia Græcorum sequitur: *Ac negare Spiritum sanctum esse Filium, non absurdum, sed Catholicum est: Ergo aliud ibi inferitur.*

Respondet secundò ipsemet Ariagus ibidem. Definitiones & Canones Conciliorum esse de fide, secus autem argumenta facta à Concilio: in conveniens autem illatum non est definitio, sed argumentum, quo Concilium probat Spiritum sanctum procedere à Filio.

Sed hæc etiam solutio non placet: nam licet verum sit, argumenta facta à Concilio non esse de fide, sunt tamen magnæ auctoritatis; & contrariæ sententiæ sufficeret, quòd Concilium eam veram existimasset, etsi non definitivè.

Respondetur igitur duo inferri à Concilio, ex eo quòd Spiritus sanctus à solo Patre procederet. Primum est, non procedere à Filio, quòd ipsum est contra fidem; ex quo secundò inferri illum non esse Filium; quæ consequentia immediata & formalis non est, sed mediata & materialis, ac si ita argumentaretur: si Spiritus sanctus à Filio non procederet, Pater non communicasset Verbo vim spirativam: Ergo nec naturam divinam; & consequenter Verbum Filium non esset. Patet hæc Consequentia: Nam cum in vi spirativa non opponatur Pater & Filius, eadem ratio est de communicatione facultatis spirativæ, ac de communicatione naturæ: Ergo illam non communicasset, nec naturam communicasset: ex quo rectè inferitur, Verbum non fore Filium. Ut autem Concilium oppositæ sententiæ faveret, consequentia facta deberet esse immediata & formalis.

Obijciunt secundò defensores illius sententiæ. In creatis omnes generationes viventium pertinent ad communicandam naturam fecundam, & productivam alterius viventis; licet per accidens hoc impediri possit, ut contingit in generatione muli: quamquam mulos esse in Aia fecundis

condos testetur Theophrastus, a Vazque relat-
tus, licet & simia, in fecunde in Europa, fec-
cande sunt in Asia & Africa: Ergo ascendendo à
creatis ad Divina, rectè inferitur processionem
Spiritus Sancti non esse generationem: eò quòd
Spiritus Sancti non tendat ad comunicandam naturam
fecundam, & alterius Personæ Divinae productivam.
Confirmatur: Illa particula posita in defini-
tione generationis viventium, scilicet, *in simili-
tudine naturæ*, debet intelligi de natura strictè
& egrogosè sumpta: Sed natura in stricta acce-
ptione, est natura fecunda, & productiva alte-
rius viventis; nam si realiter productiva non
est, est natura veluti mortuo modo: Ego idem
quod prius.

Ad objectionem, concessio Antecedente, nego
Consequentiam: nam à creatis ad Divina non
valet discursus in subiecta materia. Cum enim
Spiritus Sancti, quam Filius à Patre per genera-
tionem recipit, sit vis generativa; si ab humanis
ad Divina valeret consequentia, sequeretur
quòd non solum processio Spiritus Sancti, sed
etiam Verbi productio, non esset vera generatio:
quæ licet Filius à Patre virtutem spiritali acci-
piat, potentia tamen generandi ab eo non reci-
pit, licet in humanis filius eam recipit à patre.

Ad confirmationem, concessio Majori, nego
Minorem: nam, ut supra annotavimus, in Cœlis
& in Angelis salvatur ratio stricta naturæ, absq;
productiva alterius suppositi. Item in Deo se-
cundum se considerato, & ut abstrahit à per-
sonæ relationibus, vera & stricta ratio naturæ
operatur; & tamen pro eo priori non concipi-
tur in eo fecunditas, sit vis productiva Filij &
Spiritus Sancti; hæc enim supponit essentiam
divinam esse per relationem à eternitatis modi-
ficatam. Cur ergo similiter in Spiritu Sancto
non salvabitur ratio stricta naturæ, absq; vi pro-
ductiva alterius suppositi?

Confirmatur: Sicut natura definitur per hoc
quòd sit principium motus &c. ita definitur vi-
vitas, per hoc quòd est se movere: Sed ratio vi-
væ, perfectissimè, & cum omni proprietate, sal-
vatur in Deo, absq; vi productiva reali, per hoc
quòd sit principium virtuale actionis vitalis:
ergo etiam propria ratio naturæ in illo salvatur,
per hoc quòd divina essentia sit radix virtualis
actionum intelligendi & volendi, absq; facultate
productiva alterius suppositi.

§. III.

Canariensis & sequacium sententia im-
probat.

Præter duos dicendi modos jam impugnatos
est celebris sententia aliquorum, qui docent
Verbum esse Filium, non autem Spiritum
Sanctum; quia licet utriq; ex vi processionis
comunicetur divina natura, & consequenter
utriq; ut similis suo principio procedat, tamen
Spiritus Sanctus non procedit per modum ima-
ginis, quòd ad rationem filij & genti necessariū
est. Ita Vazquez disp. 113, cap. 7. Turrianus, Alar-
con, & quidam alij Recentiores, secuti Cana-
riensem hanc art. 2. Placuit etiam hæc sententia
Joanni de Portugal Episcopo V. sensu libro 2. de
Processione Spiritus Sancti, cap. 18. nec illam
omnino reprobat Bannez hic art. 4. dub. 1.

Dupliciter tamen cæteris Theologis, & rejici-
tur primò. Quia videtur esse manifesta contra-
dictio in hoc quòd illi Auctores asserunt, nem-
pe Spiritum Sanctum procedere ut similem Patri
& Filio, ex vi suæ processionis, & tamen non esse
illorum imaginem. Nam ut docet S. Thomas in-
frà quæst. 35. art. 1. & 39. art. 1. post Augustinum
& Anselmum, ut aliquid habeat rationem ima-
ginis, duo solum requiruntur, nempe quòd sit
alteri simile, & quòd sit ab illo expressum & de-
ductum: At si semel concedatur, Spiritum San-
ctum procedere ex vi suæ processionis in simili-
tudinem naturæ cum Patre & Filio, utrumq; ha-
bebit, ut patet: Ergo erit illorum imago.

Confirmatur: Non aliâ ratione filius in crea-
tis est imago naturalis patris, nisi quia per gene-
rationem accipit naturam formaliter, in qua illi
assimilatur. Item Verbo Divino non aliâ de cau-
sa ratio imaginis convenit, nisi quia procedit ut
similis in natura Patri, ex vi suæ processionis: Er-
go si concedatur Spiritum Sanctum ex vi suæ pro-
cessionis procedere ut simile in natura Patri &
Filio, non potest negari esse illorum imaginem. Un-
de S. Thomas infra quæst. 35. art. 2. nò aliter pro-
bat Filio convenire ratione imaginis, non autem
Spiritus Sancto, nisi quia *Filius procedit ut Verbum,
de cujus ratione est similitudo speciei ad id à quo proce-
dit, non autem de ratione amoris; quamvis hoc conve-
niat amoris qui est Spiritus Sanctus, in quantum est a-
mor Divinus.* Quasi diceret: ideo Filium esse ima-
ginem, non verò Spiritum Sanctum, quia Filius
procedit ut similis suo principio ex vi suæ pro-
cessionis, eò quòd procedat ut Verbum, quòd
est similitudo expressa objecti; non autem Spi-
ritus Sanctus, quia procedit ut amor, qui non
est similitudo, sed pondus & inclinatio in rem a-
matam: quam rationem latius infra exponemus.

Respondetis primò: Ideò filium in creatis,
& Verbum in Divinis, esse imaginem Patris, quia
recipit naturam eà intentione ut Patrem repræ-
sentet, quòd non competit Spiritui Sancto.

Sed contra primò: D. Thomas loco jam re-
lato non assignat hanc rationem, cur Filius in
Divinis habeat rationem imaginis, non verò
Spiritus Sanctus, sed potius recurrit ad simili-
tudinem, quæ uni competit ex vi suæ processionis,
non verò alteri.

Secundò, Vel solutio procedit de intentione
primaria naturæ, vel de secundaria? Primum
est falsum, solum enim imago intentionalis per
se primò ad repræsentandum à natura ordina-
tur: secundum autem est verum. Cæterum eo
ipso quòd ex vi productionis intendatur simili-
tudo termini cum principio in natura, secunda-
riò intenditur ejus repræsentatio; nec aliunde
hæc secundaria intentio, quam ex illa primaria
colligi potest. Ergo si Spiritus Sanctus accipit ex
vi processionis naturam sui principij formaliter,
ex secundaria intentione, ad repræsentan-
dum ordinabitur, ac per consequens erit imago.

Respondetis secundò, Ad rationem imaginis
non sufficere repræsentationem illius, in quo
convenit terminus cum principio, sed insuper
repræsentare debere id in quo discriminatur ab
illo, quòd convenit Verbo, secus autem Spiritui
Sancto; & ideo imago non est, quamvis natu-
ram sui principij accipiat ex vi processionis.

Sed contra: Vel ideo Verbum repræsentat quæ
sunt propria Patris, quia accipit ex vi processionis
Patris naturam, & ratio est ipsius naturæ; vel
quia ad Patrem relativè se habet, & ratione rela-
tionis? Si primò, etiam Spiritus Sanctus accipit
ex vi processionis sui principij naturam, in senten-
tia quæ impugnamus, & consequenter quæ sunt
illi

163.

164.

165.

166.

167.

illi propria representare poterit. Si secundum, A etiam Spiritus Sanctus ad Patrem, & Filium suam relatione refertur; & consequenter ratione relationis, quæ illis propria sunt poterit representare: Ergo nihil ei deerit ad rationem imaginis.

168. Dices, Spiritum Sanctum non referri ad Patrem & Filium, secundum proprias relationes, sed secundum relationem Spiratoris utriusque communem.

Sed contra: Licet non sit imago illorum secundum proprias relationes, erit tamen imago illorum, secundum istam communem, per quam Pater & Filius distinguuntur à Spiritu Sancto. Unde S. Thomas infra quæst. 35. art. 2. impugnavit rationem aliquorum, qui dicebant Spiritum Sanctum non esse imaginem Patris & Filij, quia sic esset una imago duorum, quod videtur impossibile, subdit: *Sed hoc nihil est, quia Pater & Filius sunt unum principium Spiritus Sancti: unde nihil prohibet sic Patrem & Filium (in quantum sunt unum) esse unam imaginem, cum etiam homo totius Trinitatis sit una imago.*

169. Ad do quod, Relativa proprietas Spiritus Sancti, eò quod sit mutuus amor, essentialiter petit relationes Paternitatis & Filiationis, ut inter se distinctas, tanquam modificantes vim spirativam: de quo infra quæst. 36. Ergo ob istam connexionem, utramque representabit: sicut Verbum representat non essentiam solum, sed & paternitatem, ratione connexionis quam habet cum illa.

170. Respondebis tertio: Ad rationem imaginis requiri quod alicui representet: unde cum Spiritus Sanctus nemini representet (non enim representat intellectui creato, ut patet, nec intellectui Patris aut Filij, quia Pater & Filius, licet diligant se Spiritu Sancto, non tamen se cognoscunt Spiritu Sancto) ille non habet rationem imaginis.

171. Sed contra primo: De ratione imaginis non est quod a naturaliter representet, sed sufficit quod quantum est de se sit representativa prototypi: nemine enim vidente aut cogitante, tabella figuram & lineamenta Cæsaris exprimens, verè dicitur esse ejus imago.

Deinde: Licet Pater & Filius non se cognoscant Spiritu Sancto, uterque tamen cognoscit se in Spiritu Sancto, tanquam in correlativo habente eandem naturam cum ipsis: sicut Pater cognoscit se in Filio, quia est ejusdem naturæ cum illo. Unde sicut Christus dicebat Philippo, *Qui videt me, videt & Patrem meum*, ita Spiritus Sanctus dicere potest, *Qui videt me, videt Patrem & Filium.*

172. Secundò contra eandem sententiam principaliter arguitur. Ratio imaginis est aliquid consequens ad passivam generationem, & illa posterior: Ergo non potest probari à priori, processionem Verbi esse generationem, non autem processionem Spiritus Sancti, quia Verbum est imago Patris, non verò Spiritus Sanctus. Consequentia patet: Antecedens probatur. Tum quia in humanis prius habet filius quod sit genitus à patre, eò quod illi similis in natura producat, quam quod sit patris imago; hoc enim ex illo sequitur. Tum etiam quia in Divinis etiam, prius intelligimus Personam Filij genitam, quam relationem imaginis. Nam ut ait D. Augustinus libro 7. de Trinit. cap. 2. *Eò quod nata est, & Verbum, & imago, & filius intelligitur.* Et ut docet S. Thomas infra quæst. 30. art. 4. *Originis passive significata, simpliciter procedunt secundum intellectum proprietates personarum procedentium,*

etiam personales. Unde subdit ibidem ad 3. *Naturæ secundum intellectum procedit filiationem.* Concipiuntur enim à nobis hujusmodi origines, ut fundamenta relationum. Prius ergo concipitur divina communicetur ex vi suæ processionis, quam concipimus in ea relationem imaginis: unde solum à posteriori, non verò à priori possumus colligere Verbum Divinum esse genitum & Filium, non autem Spiritum Sanctum, quia illi & non isti convenit ratio imaginis.

Denique eadem sententia impugnatur, retorquendo in ipsam telum, quod in Cajetano Vazquez contorquet, & ut ubi videtur valide videlicet, Philosophus in definitione generationis non posuit quod sit processio in similitudinem ex vi processionis: Ergo illa particula, ex vi processionis, non ad definitionem spectat, sed ad glossam, adjectionemque; Cajetani, & aliorum Thomistarum: unde stando in sola & mera definitione Philosophi, quæ ipsam quidditatem generationis exprimit, non habet Cajetanus, quomodo à processione Spiritus Sancti rationem generationis excludat. Retorqueo, in quæ hoc modo: Aristoteles non posuit in definitione generationis, quod procedat aliquid in similitudinem naturæ, per modum imaginis & representationis: Ergo illa particula, per modum imaginis & representationis, non pertinet ad definitionem generationis, sed ad glossam & adjectionem Vazquezij. Quomodo ergo salvat ipse quod Processio Spiritus Sancti non est generatio, stando in mera definitione Philosophi? Dicit, se non addere definitioni, sed explicare vim illius particule, in similitudinem. Bene: sed idem dicunt Thomistæ, se non addere definitioni generationis illa particulam, ex vi processionis, ut partem definitionis, sed tantum per modum explicationis, ad declarandum scilicet, quod ut aliqua actio generatio sit, ejus terminus debet esse formaliter similis: de quo infra. Ergo vel Vazquez male impugnat Thomistas, vel insufficienter processionem Spiritus Sancti à ratione generationis excludit.

Objicit in primis Vazquez varia SS. Patrum testimonia, asserentium de ratione filij esse, quod sit sui Patris imago; ex quo inferit, quod cum Spiritui Sancto ratio naturæ non conveniat, non potest dici Filius, nec ejus processio, generatio. Sed totum hoc libenter concedimus, & in hoc probando Vazquez inaniter tempus consumit. Solum contendimus, hæc duo quæ asserit, nempe quod Spiritus Sanctus ex vi processionis recipit Dei naturam, & tamen non est ejus imago, inter se pugnant, & manifestam contradictionem involvere, ut supra ostensum est.

Dices: Spiritus Sanctus de facto est similis suo principio in natura, similitudine per processionem accepta, etsi non ex vi processionis; & tamen de facto & re ipsa imago non est: Ergo etiam si ex vi processionis, ut similis suo principio procedat, poterit non esse imago ex vi processionis.

Quod amplius urgetur. Ignis genitus ab igne, non est imago ignis generantis, cum ex illo non magis in generantis notitiam veniamus, quam cuiusvis alterius, & tamen ab illo similis in natura procedit: Ergo etiam si Spiritus Sanctus ex vi suæ processionis accipiat naturam divinam, & in illa suo principio assimilatur, poterit tamen non esse imago illius.

Ad argumentum respondeo, negando Consequentiam: quia ut docet D. Thomas in 2. dist. 25. quæst.

na Bibli

art. 2. ad 4. nomen imaginis, est impossi-
 bilis ab æqualitate & similitudine, non est impo-
 sibile ad significandam rem, cui ex modo suæ pro-
 portionis non competit similitudo; & idè quàm-
 vis aliquid inre & absolute sit simile alteri, & ab il-
 lo procedat, non est dicendum imago absolute &
 absolute, nisi ex modo & vi suæ processionis similitudi-
 nis habeat, quod Spiritui Sancto non convenit.
 Anselmus in monologio cap. 53. Sic a-
 nselmus in monologio cap. 53. Sic a-
 nselmus in monologio cap. 53. Sic a-
 nselmus in monologio cap. 53. Sic a-

Ad confirmationem, nego Majorem: Nam cum
 D. Thomâ in 4. quæst. 35. art. 2. in uno ovo
 in seipso alterius ovi, non aliâ ratione non in-
 ventur ratio imaginis, nisi quia non procedit ab
 illo, non est cur ab igne genito rationem imaginis
 generantis excludamus. Quod autem illo co-
 gnito, non magis in ignis generantis cognitionem
 excludamus, quâ in cognitionem cuiusvis alterius i-
 gnis, idè est, quia sunt homogenea & eisdem si-
 milia. Imò & hoc ipsum in viventibus contingere
 videtur, nempe cum pater & filius non assimilantur
 alteri exteriori, sed in natura solùm; tunc enim
 nihil cognoscit, non magis venit in cognitio-
 nem patris, quâ aliorum hominum, quo non
 obstante, filius verè obtinet rationem imaginis.
 Opponit leandò Vazquez alia Patrum testimo-
 nia, excludentium Spiritum Sanctum à ratione gen-
 itis & Filii, quia imago non est. Ita Anselmus ubi
 supra, Richardus à S. Victore libro 6, de SS. Trinit.
 cap. 19, & sequentibus, & D. Thomâ 4. contra
 Gentes cap. 11. Ergo vera ratio quare Spiritus San-
 ctus non est genitus neque Filius, est quia ut ima-
 go non procedit.

Respondeo concessio Antecedente, distinguen-
 do Consequens. Vera ratio à priori, nego à poste-
 riori, concedo. Cum enim, ut supra dicebamus, ra-
 tio imaginis sit aliquid consequens ad passivam ge-
 nerationem, rectè à posteriori colligitur, Spiritum
 Sanctum non esse genitum, nec consequenter Fili-
 um, quia non habet rationem imaginis. Sicut à po-
 steriori rectè inferitur, equum non esse animal rati-
 onale, quia non est sensibilis. Cæterum ratio à prio-
 ri, cur Spiritus Sanctus non sit Filius vel imago Dei,
 est quia ex vi processionis non procedit similis prin-
 cipio in natura, ut supra ex D. Thomâ ostendimus,
 & magis 8, sequenti exponemus.

§. IV.

Sententia D. Thomæ exponitur.

Dico primò: Ratio proxima & immediata, cur
 processio Verbi sit generatio, non autem
 processio Spiritus Sancti, est quia Verbum proce-
 dit in similitudinem naturæ, ex vi processionis,
 non verò Spiritus Sanctus, Ita docet D. Thomâ
 in 1. dist. 13. quæst. 1. art. 3, ad 3. dist. 28. quæst. 2.
 art. 2. in corp. Primo ad Annib. dist. 13. quæst. uni-
 cæ art. 3. Quæst. 10. de potentia art. 2. ad 11. & 22.
 Quarto contra Gentes cap. 11. & 19. & in præsentibus
 quæstionibus art. 2. & 4.
 Tom. II.

Probatur primò: In definitionibus verba acci-
 pienda sunt in sensu formali, ne definitio unius al-
 teri conveniat, puta definitio lineæ, superficiei.
 Ergo quando in definitione generationis dicitur,
 quod vivens debet procedere in similitudinem natu-
 ræ, hoc debet intelligi de similitudine, quæ con-
 veniat genito formaliter ex vi processionis, & non
 solùm materialiter vel concomitanter: Ergo idè
 processio Verbi est generatio, non verò processio
 Spiritus Sancti, quia Verbum procedit in similitu-
 dinem naturæ formaliter, & ex vi processionis,
 non verò Spiritus Sanctus.

Probatur secundò: Actiones ad eundem termi-
 num terminatæ, diversificantur ex diverso modo
 procedendi, & tendendi in illum, ut communiter
 docent Philosophi, & variis exemplis declarant:
 Ergo etiã processio Verbi, & processio Spiritus
 Sancti, distinguuntur propter diversum modum
 tendendi in terminum; & una habet rationem ge-
 nerationis, non verò alia, eò quod una tendat in si-
 militudinem naturæ formaliter & ex vi sua, non ve-
 rò altera, quamvis per utramque natura divinâ
 communicetur.

Confirmatur & magis illustratur hæc ratio ex
 D. Thomâ 4. contra Gentes cap. 23. Si res aliqua
 naturam alterius ab eo acciperet, non per genituram,
 sed per alium quemcumque modum, ratione filiatio-
 nis careret, ut puta, si aliquis homo virtute sibi divini-
 tatis ad hoc concessâ, hominem faceret ex aliqua sui cor-
 poris parte, vel etiam exteriori modo, sicut facit artifi-
 ciatâ, productus homo, producentis filius non diceretur,
 quia non procederet ab eo ut natus. Ergo simili-
 ter licet Spiritus Sanctus sit similis Verbo, & in
 eadem numero natura cum illo subsistat; quia ta-
 men non habet talem similitudinem & naturam ex
 vi, seu ex modo ipso processionis, sicut Verbum:
 vel quia, ut loquitur S. Doctor in 1. ad Annibal-
 dum dist. 13. quæst. unicâ art. 3. Processio Spiritus
 Sancti ex ratione modi procedendi, non dicit conformi-
 tatem naturæ, quam dicit generatio, idè ejus pro-
 ductio non habet rationem generationis, sicut
 Verbi processio.

Dices: Definitionibus rerum nihil est superad-
 dendum, sed ut jacent sunt accipiendæ: At in defi-
 nitione generationis viventium, non est illa parti-
 cula, ex vi processionis: Ergo absque fundamento il-
 li additur, ut Spiritus Sancti processio à generatio-
 nis ratione excludatur.

Respondeo nihil esse addendum definitioni-
 bus, ut partem definitionis, posse tamen aliquid il-
 lis addi, per modum explicationis alicujus partis, &
 hoc non est addere, sed definitionem explicare: il-
 la autem particula, ex vi processionis, non additur ut
 pars prædictæ definitionis, sed ad explicandum,
 quod ut aliqua actio generatio sit, ejus terminus
 debet esse formaliter similis, id est per illam acci-
 pere per se primò & formaliter principii naturam:
 Et certè, ut vidimus, Vazquez, cujus est hoc argu-
 mentum, addit definitioni traditæ, quod debeat e-
 jus terminus procedere per modum imaginis; &
 Zuniga, quod debeat procedere cum sæcunditate
 & virtute productiva alterius. Si ergo ipsis licuit
 definitioni Aristotelis illas particulas addere, cur
 nobis non licebit, non addere particulas definitio-
 nibus rerum, sed illas explicare?

Dico secundò: Ratio fundamentalis & radica-
 lis, cur processio Verbi sit generatio, non autem
 processio Spiritus Sancti, est quia processio Verbi
 est per intellectum, processio verò Spiritus San-
 cti per voluntatem. Ita D. Thomas locis con-
 clusionè

clinatione præcedenti citatis, & hic art. 4. ubi sic dicitur. *Sciendum est, quod hæc est differentia inter intellectum & voluntatem, quod intellectus fit in actu per hoc quod res intellecta est in intellectu secundum suam similitudinem: voluntas autem fit in actu, non per hoc quod aliqua similitudo voluti fit in voluntate, sed ex hoc quod voluntas habet quandam inclinationem in rem volitam.* Processio igitur qua attenditur secundum rationem intellectus, est secundum rationem similitudinis, & in tantum potest habere rationem generationis, quia omne generans generat sibi simile. Processio autem qua attenditur secundum rationem voluntatis, non consideratur secundum rationem similitudinis, sed magis secundum rationem impellentis & moventis in aliquid. Et ideo quod procedit in Divinis per modum amoris, non procedit ut genitum, vel ut filius, sed magis procedit ut Spiritus, quo nomine quadam vitalis motio & impulsio designatur, prout aliquis ex amore dicitur moveri vel impelli ad aliquid faciendum. Hæc D. Thomas, Quibus verbis fundamentalem nostræ conclusionis rationem exposuit. Ideo enim processio Verbi est generatio, non autem processio Spiritus Sancti, quia Verbum procedit in similitudinem naturæ, ex vi processionis, non autem Spiritus Sanctus, ut præcedenti conclusione ostendimus: Sed Verbum habet quod procedat in similitudinem naturæ, ex vi suæ processionis, quia procedit per intellectum; id verò non habet Spiritus Sanctus, ed quod procedat per voluntatem: Ergo ratio fundamentalis & radicalis, cur processio Verbi sit generatio, non autem processio Spiritus Sancti, est quia Verbum procedit per intellectum, & Spiritus Sanctus per voluntatem. Minor probatur: Intellectus ut abstrahit à creato & increato, est assimilativus; intellectio enim fit per assimilationem potentia cum objecto, ut docetur in libris de anima; unde Philosophus libro 3. de anima textu 37. docuit animam esse quodammodo omnia, quia est omnium cognoscitiva; & communiter dicitur quod intellectus intelligendo hominem, fit homo, & intelligendo lapidem, fit lapis, unde intellectus in supremo & perfectissimo suo analogo, est assimilativus perfectissimam similitudine, qui est identitas in natura. Voluntas verò non est potentia assimilativa: nam proprius modus operandi voluntatis, non est per assimilationem ad objectum amatum, sed per inclinationem & propensionem in illud, ut §. 1. ostendimus: quare quantumcumque crescat voluntatis perfectio, non habebit ex propria ratione terminum similem principio vel objecto producere, sed impulsivam perfectissimam ad illud. Ergo ideo Verbum Divinum habet quod procedat in similitudinem naturæ, ex vi suæ processionis, non autem Spiritus Sanctus; quia Verbum procedit per intellectum, & Spiritus Sanctus per voluntatem.

286 Dices primò: De ratione geniti & filii est esse similem generanti in natura, sub conceptu naturæ: Sed Verbum Divinum ex eo quod per intellectum procedat; non est simile producenti in natura, sub conceptu naturæ: Ergo ex hac ratione non rectè colligitur esse genitum, vel Filium. Probatur Minor: Intellectus enim ex proprio conceptu solum est assimilativus termini cum objecto, seu specie impressa, quæ unitur vice objecti cum principio: A ratio objecti, & ratio speciei, virtualiter distinguuntur à natura divina sub conceptu naturæ: Ergo ex eo quod Verbum Divinum per intellectum procedat, non est simile produ-

centi in natura, sub conceptu naturæ.

Respondeo primò: concessa Majori, negando Minorem: ad cuius probationem, nego etiam Minorem. Nam ut ait D. Thomas supra quaest. 14. art. 4. *In Deo intellectus, intelligitur, & id quod intelligitur, & species intelligibilis, & ipsum intelligere, sunt omnino unum & idem.* Cuius ratio est, quia cum hæc omnia in rebus creatis pertineant ad eandem lineam intellectuales, & distinguuntur solum ex limitatione & potentiate creaturæ, identificantur in Deo, etiam sine distinctione virtuali, ut in Tractatu de attributis ostendimus. Unde hoc ipso quod Verbum Divinum, ex vi suæ processionis procedat ut simile objecto cognito, aut speciei intelligibili quæ gerit vices illius, procedit ut simile producenti in natura.

Secundò responderi potest, distinguendo Majorem secundi syllogismi. Intellectus solum est assimilativus termini ad speciem & objectum, secundum conditionem speciei & objecti, nego Majorem: secundum naturam quæ est objectum & species, concedo Majorem, & data Minori, nego Consequentiam. Nam intellectus producens Verbum, non intendit illi communicare rationem speciei impressæ, aut rationem objecti, sed naturam in specie contentam, quæ exercet terminus speciei. Unde quamvis daretur quod in Deo ratio speciei & objecti distingueretur virtualiter à natura, non sequitur Verbo Divino non communicari naturam Divinam, sub conceptu naturæ, ex vi suæ processionis.

Dices secundò: De ratione geniti & filii est esse similem producenti in natura, sub modo essendi naturali: At Verbum Divinum, ex eo quod per intellectum procedat, non habet assimilari producenti in natura, sub modo essendi naturali: Ergo ex eo quod Verbum Divinum per intellectum procedat, non rectè probatur esse genitum & Filium, ejusque processionem esse generationem. Major patet, Minor verò in qua est difficultas, probatur. Intellectus solum per assimilari objecto in esse intelligibili & intentionali, non verò in esse entitativo & naturali; alioquin intelligendo lapidem, fieret lapis in esse entitativo; & cognoscendo plantam, fieret planta in esse naturali, quod absurdissimum est: Ergo Verbum Divinum ex eo quod per intellectum procedat, non habet assimilari producenti in natura, sub modo essendi naturali.

Respondeo concessa Majori, negando Minorem, ad cuius probationem dicendum est, quod licet intellectus creatus, quia imperfectus est, & ex indigentia verbum producit, solum sit assimilativus termini cum objecto, in esse intentionali & intelligibili, intellectus tamen divinus, quia perfectissimus est, & verbum non ex indigentia, sed ex infinita fecunditate producit; assimilativus est, non solum in esse intelligibili, verum etiam in esse entitativo & naturali. Unde intellectus abstrahens ab utroque, est positivè non peccat assimilationem termini ad objectum, in modo essendi naturali, permittit tamen hujusmodi assimilationem in aliquo sibi inferiori, nempe in supremo sui analogo.

Instabis: Esse intelligibile in Deo distinguitur jaltem virtualiter ab esse naturali & entitativo: Ergo Verbum potest perfectè assimilari producenti in esse intelligibili, ex vi processionis, absque eo quod ei assimilaretur in esse naturali. Consequentia videtur manifesta: Nam quia in Deo

Deo uno affectiva virtualiter distinguitur à natura divina, Spiritus Sanctus ex vi suæ processionis recipit unionem secundum affectum, non tamen unionem seu identitatem in natura: Ergo similitudo, &c.

Respondeo negando Antecedens: cum enim esse intelligibile ad lineam intellectualem pertinet, identificatur cum natura divina (quæ, ut ostendimus, per ipsum intelligere purissimum & actualissimum constituitur) absque virtuali unionem & actualissimum constituitur) absque virtuali discrimine. Unde repugnat quoddam Verbum Divinum perfectè assimilatur producenti in esse intelligibili, ex vi processionis, nisi etiam ex vi processionis perfectè ei assimilatur in esse naturali, sicut in natura, sub modo essendi naturali & entitativo: licet Spiritus Sanctus possit ex vi processionis recipere unionem secundum affectum, absque eo quod ex vi ejusdem processionis accipiat unionem in esse naturali, seu identitatem in natura; quia cum unio affectiva ad lineam voluntatis pertineat, est quid consequens naturam divinitatis, nec metaphysicam ejus constitutionem recipit, ut in Tractatu de voluntate Dei fusè ostendimus.

Urgebis: Licet esse intelligibile & naturale non distinguantur in Deo virtualiter, eminenter tamen æquivalenter distinguuntur: Sed hæc eminentialis distinctio sufficiens est ut Verbo Divino communicetur formaliter natura divina sub modo essendi intelligibili, ex vi processionis, absque eo quod sub modo essendi naturali, formaliter ex vi processionis communicetur: Ergo sufficit, ut Verbum Divinum non procedat simile formaliter in natura sub conceptu naturæ, & consequenter ut ejus processio non sit generatio. Major, & consequens Consequentia patet: Minor verò, in qua est difficultas, variis exemplis ostenditur. Nam hæc eminentialis distinctio inter intellectum & naturam divinam, sufficit ut à visione beatifica participetur formaliter divina intellectio, non autem natura; & è contra, à gratia habituali participetur formaliter natura, & non intellectio. Item hæc eminentialis distinctio inter essentiam sub conceptu speciei, & sub conceptu naturæ, sufficit ut naturæ mentibus Beatorum formaliter sub conceptu speciei, non autem sub conceptu naturæ. De his sola distinctio eminentialis inter rationem Verbi & rationem Filii in secunda Trinitatis Persona, sufficiens est ut suppositum Verbi, Christum naturam, Filium naturalem constituat, absque eo quod constituat illum in ratione Verbi: Ergo inter sola distinctio eminentialis inter esse intelligibile & naturale, sufficit ut licet ex vi processionis communicetur Verbo Divino natura sub modo essendi intelligibili, non communicetur tamen sub modo essendi naturali, & sub proprio conceptu naturæ.

Respondeo concessa Majori, negando Minorem. Ad cujus probationem dicendum, duplicem dari in Deo distinctionem eminentialem: una est talis simpliciter & absolute, & præscindendo ab omni ordine & analogia ad creaturas, qualis reperitur inter essentiam & attributa, vel inter absolute & relativa; & hæc vocatur absolute distinctio virtualis; alia est quæ dicitur eminentialis solum secundum quid, & per respectum & analogiam ad res creatas, participantem unam perfectionem Dei, non verò aliam. Hoc modo distinguuntur in Deo essentia & natura, existentia & essentia, ratio filii & ratio Verbi; relatio ut generantis formæ hypostatice, & relative, & natura divina, ut habet rationem naturæ, à se ipsa ut gerit vices speciei, & intellectus, juxta probabilior sententiam. Prima distinctio sufficit, ut Deus possit unum ad intra communicare, alio non communicato; sicut Pater de facto communicat suam essentiam Filio, non verò suam paternitatem, vel potentiam generativam: secunda verò sufficit quidem ad hoc ut unum possit ad extra communicari, alio non communicato, non tamen ut possit ad intra communicari. Patet hoc in exemplis adductis: implicat enim quoddam Pater communicet essentiam Filio, non communicat existentiam & naturam; & quoddam Filium producat in ratione filii, nisi etiam illum producat in ratione verbi, & sic de cæteris. Quia ergo esse intelligibile & naturale distinguuntur eminenter hoc secundo tantum modo, & solum per analogiam ad creaturas; repugnat quoddam Pater æternus communicet suam essentiam Filio, sub modo essendi intelligibili, nisi etiam illam ei communicet, sub modo essendi naturali & entitativo. Quamvis in rebus creatis hæc duo possint separari, & Deus de facto uniat suam essentiam mentibus Beatorum, per modum speciei, & formæ intelligibilis; & repugnet tamen, quoddam illam eis communicet per modum formæ naturalis, & in esse entitativo, ut in Tractatu de visione Beatifica fusè declaravimus.

tura divina, ut habet rationem naturæ, à se ipsa ut gerit vices speciei, & intellectus, juxta probabilior sententiam. Prima distinctio sufficit, ut Deus possit unum ad intra communicare, alio non communicato; sicut Pater de facto communicat suam essentiam Filio, non verò suam paternitatem, vel potentiam generativam: secunda verò sufficit quidem ad hoc ut unum possit ad extra communicari, alio non communicato, non tamen ut possit ad intra communicari. Patet hoc in exemplis adductis: implicat enim quoddam Pater communicet essentiam Filio, non communicat existentiam & naturam; & quoddam Filium producat in ratione filii, nisi etiam illum producat in ratione verbi, & sic de cæteris. Quia ergo esse intelligibile & naturale distinguuntur eminenter hoc secundo tantum modo, & solum per analogiam ad creaturas; repugnat quoddam Pater æternus communicet suam essentiam Filio, sub modo essendi intelligibili, nisi etiam illam ei communicet, sub modo essendi naturali & entitativo. Quamvis in rebus creatis hæc duo possint separari, & Deus de facto uniat suam essentiam mentibus Beatorum, per modum speciei, & formæ intelligibilis; & repugnet tamen, quoddam illam eis communicet per modum formæ naturalis, & in esse entitativo, ut in Tractatu de visione Beatifica fusè declaravimus.

Disp. 2. art. 3

S. V.

Alia argumenta solvuntur.

Obijcies primò: Quidquid habet Spiritus Sanctus ex sua processione & origine, habet ex vi suæ processionis & originis: Sed Spiritus Sanctus ex sua processione & origine, habet divinam naturam; non enim illam habet à se, sed ab alio communicatam; alioquin darentur duo innascibiles in Trinitate, quod est hæreticum: Ergo habet illam ex vi suæ processionis & originis, & consequenter non minùs erit genitus, quam Filius.

19

Respondeo negando Majorem: non enim quidquid convenit termino producto per processionem, communicatur illi ex vi processionis, sed solum id quod est ratio formalis terminandi processionem: quod verò ratio formalis terminandi non est, licet communicetur per processionem, propter identitatem cum ratione formali terminandi, non tamen communicatur formaliter ex vi processionis. Unde quia natura divina non est ratio formalis terminandi processionem Spiritus Sancti, sed quid identificatum cum ratione formali terminandi, nempe cum ratione impulsus, quæ formaliter terminat, consequens fit, quoddam licet communicetur per processionem, non tamen ex vi processionis.

196.

Instabis: Divina Natura est id quod primario terminat processionem Spiritus Sancti: Ergo est ratio formalis terminandi, & consequenter non solum convenit Spiritui Sancto per processionem, sed etiam ex vi processionis. Vtraque Consequentia patet ex dictis, Antecedens autem probatur. Per id Spiritus Sanctus primò terminat processionem, quod priùs ei convenit: Sed priùs ei convenit divina natura, quam ratio impulsus, aut quodlibet aliud attributum; quia Divinitas est eminenti quodam modo radix omnium attributorum, non solum in Deo ut præintellecto Personis, sed etiam in quacumque Persona: Ergo

197.

Y ; divina

divina natura est id quod terminat processionem A Spiritus Sancti.

198. Respondeo negando Antecedens, ad cuius probationem, distinguo Majorem. Per id Spiritus Sanctus primò terminat processionem, quod priùs ei convenit: in intentione, concedo Majorem: in executione, nego Majorem; & sub eadem distinctione Minoris, nego Consequentiam. Itaq; id quod priùs convenit in intentione, & in genere finis seu rationis finalis, est ratio primaria terminandi actionem, non id quod priùs convenit in executione, & in genere subiecti aut principii. Constat hoc in multorum sententia, afferentium unicà actione produci partialem substantiam, & partialem quantitatem: quæ actio non à substantia partiali, quæ prior est ordine executionis, & in genere causæ materialis, sed à partiali quantitate, quæ prior est in intentione, & in genere causæ finalis, speciem desumit. Constat etiam in sententia aliorum, afferentium unicà actione produci qualitates alterativas, & formam substantialem: quæ actio, non à qualitatibus priùs in executione productis, sed à forma substantiali, quæ prior est in intentione, specificatur. Licet autem natura divina priùs veluti executivè communicetur Spiritui Sancto, quàm omnia attributa, quia est veluti subiectum & radix illorum; in intentione tamen, & in genere rationis finalis, non ita contingit, sed actio voluntatis primò in intentione ad communicandum attributum inclinatur, nempe rationem impulsus: & idè non natura, sed attributum, est ratio primaria terminandi, & specificandi processionem Spiritus Sancti.

199. Dices: Quando cumque eadem actione producitur natura & proprietas, natura non solam est prior in ordine executionis, sed etiam intentionis: Ergo quando eadem actione communicantur natura & attributum, natura gaudet utraque prioritate: Sed Spiritui Sancto eadem actione communicantur natura & attributum: Ergo natura divina respectu talis actionis, nedum in executione, sed etiam in intentione attributum præcedit.

200. Respondeo verum esse Antecedens, quando primò producuntur natura & proprietas, secus autem quando non primò producuntur, sed jam producta natura supponitur; ut constat in agnitione, quæ quia substantiam jam productam supponit, licet producat partialem substantiam, cum partiali quantitate, non tamen fertur intentio naturæ primariò in partem substantiæ, sed in quantitatem partialem. Quia ergo in Deo processio per voluntatem, jam supponit communicatam naturam, sub conceptu naturæ, per generationem Verbi, idè primariò in intentione, non ad naturam communicandam, sed ad attributum terminatur.

201. Dices rursus: Omne agens intendit producere sibi simile, nedum in principio proximo agendi, sed etiam & maximè in radicali: ignis enim v. g. calefaciendo, non solùm intendit producere sibi simile in calore, sed etiam in forma substantiali; & pater non intendit solùm sibi assimilare filium in potentia generativa, sed etiam & maximè in natura: Sed essentia divina est principium radicale productionis Spiritus Sancti, sicut voluntas est formale & proximum: Ergo Pater & Filius producendo Spiritum Sanctum, intendunt sibi simile in natura, & non solùm in attributo; & consequenter processio Spiritus Sancti per se primò tendit in ordine intentionis ad communicandam divinam naturam, & non solùm aliquod ejus at-

tributum, scilicet rationem impulsus.

Respondeo Majorem esse tantum veram, quando agens agit per virtutem proximam, destinatum ad communicandam naturam; quando verò agit per alias virtutes, intendit ad summum sibi simile formaliter in principio proximo. Unde cum intellectus in Divinis sit potentia per se primò destinata ad communicandam naturam, non autem voluntas: Pater & Filius producendo simul Spiritum Sanctum per voluntatem, non intendunt bene tamen Pater, per intellectum producendo Filium.

Obijcies secundò: Spiritus Sanctus procedit formaliter ut persona divina: Ergo ut habens naturam divinam. Consequentia videtur manifeste, quia Persona Divina non potest non dicere naturam divinam. Antecedens verò probatur primò, Spiritus Sanctus ex vi suæ processionis procedit ut subsistens in aliqua natura: Non creata, alià scilicet natura. Ergo divina: subsistens autem in natura divina, est persona divina: Ergo procedit formaliter ut persona divina.

Secundò: Spiritus Sanctus habet ex vi suæ processionis illud quod est constitutum personæ divinæ, nempe relationem originis: Ergo procedit formaliter ut persona divina.

Tertiò, Spiritus Sanctus procedit ut realiter distinctus à Patre & Filio: Sed non distinguitur realiter, nisi in quantum est una ex personis divinis: Ergo idem quod priùs.

Quartò, Spiritus Sanctus formaliter ex vi processionis procedit ut est: Sed est formaliter persona divina: Ergo procedit formaliter ut persona divina.

Propter hæc argumenta, quidam concedunt Spiritum Sanctum procedere formaliter ut personam divinam, licet negent illum procedere formaliter ut Deum. Sed illi minus consequenter loquuntur: cum enim persona divina nihil aliud sit, quàm subsistens in natura divina, si hæc non convenit Spiritui Sancto, ex vi processionis, non potest procedere formaliter ut persona divina. Unde prætermissa hæc solutio, respondeo, negando Antecedens. Ad cuius primam probationem, negatur Spiritum Sanctum formaliter procedere ut subsistentem in aliqua natura: solùm enim ex vi processionis procedit ut amor subsistens substantiæ relativæ.

Ad Secundam verò probationem, dices: Spiritum Sanctum habere quidem ex vi suæ processionis subsistentiam relativam per quam constituitur persona, non tamen formaliter ut constituetur personam: quia persona constituitur ex subsistentia relativa ut modificante naturam, ac res Spiritus Sanctus non habet illam formaliter ex vi processionis, ut modificantem naturam, sed potius ut modificantem amorem seu impulsum in obiectum amatum. Quare procedit quidem Spiritus Sanctus ut subsistens in amore formaliter, ut subsistens verò in natura, materialiter & identice tantum, propter identitatem naturæ cum amore: amor enim perfectissimus vindicat sibi, etiam propria linea, quòd sit subsistens. Unde propterea (ut tertie probationi satisfiat) Spiritus Sanctus procedit ut realiter distinctus à Patre & Filio, quia procedit ut amor modificatus per substantiam relativam, distinctam à subsistentia Patris & Filii.

Ad quartam probationem, distinguo Majorem: Spiritus Sanctus formaliter ex vi processionis

nis procedit est: sub omni formalitate quæ est, nego Majorem: sub aliqua, concedo Majorem: & concessa Minori, nego Consequentiam. Et in illo in homine genito, & homine creato, quibus quantum ad esse eadem prædicata conveniunt; & tamen diversis formalitatibus terminantur, unus generationem, & alter creationem; hanc sub ratione communi entis creabilis, illam vero sub ratione aliqua peculiari entis. In isto etiam in corpore Christi Domini, existentis in sacramento altaris per transubstantiationem: nam licet in eo corpus Christi sit vivens, & animatum animâ rationali, non terminat tamen transubstantiationem sub ratione viventis aut animati formaliter, sed sub ratione corporis, ut docetur in Tractatu de Eucharistia. Non ergo requiritur, quod omne prædicatum formaliter habens ad esse, formaliter etiam se habeat ad terminandam actionem.

Objicies tertio: Spiritui sancto ex vi suæ processionis communicatur existentia divina: Ergo & divina essentia. Consequentia patet; nam in Deo essentia & existentia identificantur sine virtuali discrimine: unde si existentia divina Spiritui sancto ex vi processionis communicatur, non potest non illi communicari etiam ex vi processionis divina essentia. Antecedens verò probatur, quia cuilibet termino producto communicatur per se primò ex vi processionis existentia, cum producere nihil aliud sit quam dare esse.

Respondedo distinguendo Antecedens: Communatur existentia, tanquam conditio generalis cujuslibet productionis, concedo Antecedens: tanquam quid pertinet ad rationem formalem processionis ipsius, nego Antecedens, & Consequentiam. Dupliciter enim potest per aliquam productionem communicari existentia: primò tanquam per se primò specificativa illius productionis, eo modo quo terminus per se primò specificans generationem substantialem, est forma substantialis: secundò tanquam conditio generalis, quia hoc est necessarium ex communi ratione productionis; nec tamen existentia est formale specificativum cujuslibet productionis. Verbum ergo Divinum recipit primo modo existentiam, ex vi suæ processionis; quæ recipit intelligere, quod est formalissimè esse Dei, ut docet D. Thomas hic art. 2. secundo tertio modo Spiritus sanctus.

Objicies quartò: Processio per intellectum non habet rationem generationis in Deo in quantum est intellectio; aliàs omnis intellectio esset vera generatio; sed solum quatenus est divina: Atqui processio amoris in Deo, habet etiã quoddam esse divina: Ergo ratio generationis illi convenit.

Respondedo distinguendo majorem: Intellectio in Deo habet rationem generationis, solum quatenus est divina, prout ly *divina* dicit rationem constitutivam divinæ naturæ, concedo Majorem: prout ly *divina* significat rationem in creati, manifestantis essentiam, relationes, & attributa, nego Majorem. Similiter distinguo Minorem: Processio amoris in Deo habet quoddam esse divina: secundo modo, concedo Minorem, & Consequentiam.

Objicies quintò: Sequitur ex nostra sententia, Spiritum sanctum esse Filium realiter & identicè per processionem, esto non formaliter ex vi processionis: Consequens est absurdum: Ergo & insufficientis ratio à nobis tradita. Probatur sequela primò: Cui convenit definitio

A cum addito, cum eodem addito, convenit definitum: Sed Spiritui sancto convenit definitio filii, cum hoc addito, scilicet materialiter & identicè; cum sit procedens in similitudinem naturæ identicè per processionem, etsi non ex vi processionis formaliter: Ergo est identicè filius.

Secundò, Quod est simile producenti in natura formaliter ex vi processionis, est ex vi processionis formaliter filius: Ergo quod est simile producenti in natura per processionem identicè, est filius identicè per processionem.

Tertio, Spiritus sanctus est Deus identicè per processionem; quia per eam illi communicatur identicè natura divina: Ergo pariter erit per processionem identicè filius, etsi non formaliter ex vi processionis; quia per processionem habet esse similem identicè in natura Patri & Filio.

B Respondedo negando sequelam: ad primam probationem, nego Minorem: nam licet conveniat Spiritui sancto esse similem producenti in natura, cum illo addito, nempe identicè, definitio tamen filii non convenit illi cum addito; eò quod verba definitionis formaliter sint accipiendæ; ac proinde, cum in definitione filii dicatur, quod in similitudinem naturæ procedat, debet explicari formaliter ex vi processionis: unde addendo materialiter, ponitur aliquid destruens definitionem generationis, & rationem filii. Per quod ad secundam probationem constat solutio.

C Ad tertiam nego consequentiam, & paritatem. Ratio discriminis est, quia in definitione Deitatis non ponitur quod competat vel non competat per processionem, aut ex vi processionis, bene tamen in definitione geniti & filii: unde ut Spiritus sanctus sit Deus, necessarium non est, quod Deitas illi competat formaliter ex vi processionis, bene tamen ut sit genitus & filius.

Objicies sextò: Ideò Verbum procedit in similitudinem naturæ cum suo principio, quia procedit ut simile objecto intellecto: Sed etiam Spiritus sanctus ex vi suæ processionis procedit ut similis objecto amato: Ergo non minus procedit in similitudinem naturæ, quam Verbum. Major est Divi Thomæ hic art. 4. & patet, quia objectum intellectum est essentia divina. Minor verò probatur. Ideò verbum procedit ut simile objecto intellecto, quia intellectus constituitur in actu completo per similitudinem objecti cogniti: Sed etiam voluntas constituitur in actu completo per similitudinem objecti amati: Ergo Spiritus sanctus ex vi suæ processionis procedit ut similis objecto amato. Major est D. Thomæ citati, & constat; terminus enim per actionem productus, debet maximè assimilari formæ, quæ constituit principium in actu completo, & est inspiratio agendi: Ergo ex hoc quod similitudo objecti constituit intellectum in actu completo, sequitur terminum per intellectum productionem productum, debere esse in similitudinem objecti.

E Minor autem probatur: Voluntas constituitur in actu completo per illud, à quo sumitur specificatio actionis, & termini per eam producti: Sed specificatio volitionis, & termini per eam producti, sumitur ab objecto, & similitudine ejus expressa, per quam voluntas determinatur ad volendum hoc objectum potius quam aliud: Ergo voluntas constituitur in actu completo, per similitudinem objecti amati.

Respondedo hoc argumentum tangere gravem difficultatem, quam resolvunt communiter Theologi 1. 2. quæst. 9. an scilicet objectum amatum,

in intellectu per suam similitudinem expressam, concurrat activè ad sui amorem cum voluntate. Cajetanus, quem multi sequuntur, tenet partem affirmativam: Ferrariensis verò & plures alii, negativam; asserentes objectum cognitum extrinsecè solum & objectivè ad specificationem actus voluntatis concurrere. Quidquid sit de hac opinionum diversitate: omnes Authores in hoc conveniunt, quòd objectum cognitum se habet aliquo modo ut forma, quâ voluntas determinatur, ut in hunc potius quàm in illum actum prorumpat. Quo posito, salvari debet quare nihilominus non pertineat ad voluntatem producere formaliter similitudinem, sicut illam producit intellectus; quia objectum est forma, quâ ultimò cõpletur in ratione principii intellectiois.

215. Advertendum est igitur: quòd licet similitudo objecti in intellectu existens, sit aliquo modo forma, tam respectu voluntatis, quàm intellectus; aliter tamen, & aliter: nam se habet ad intellectum, ut forma in esse rei, hoc est ut forma realiter afficiens, perficiens, & actuans ipsum intellectum: ad voluntatem verò se habet ut forma in esse cognito; quia non inhæret illi, sed cum ea concurrat ut cognita, & ut illi ostensa; solumque in genere causæ finalis, & formalis extrinsecæ, seu specificantis ipsam volitionem, ut in Tractatu de actibus humanis ostendimus. Est autem proprium formæ in esse rei, determinare subjectum ad terminum sibi similem producendum; at verò formæ in esse cognito, sive concurrentis ut cognita tantum, proprium est, inquantum hujusmodi, ad se inclinare illud ad quod comparatur ut forma tali modo; atque ita & causare terminum, qui non sit per modum similitudinis, sed potius per modum actualis ponderis & inclinationis ad seipsam, quatenus repræsentat objectum; sive quatenus continet in esse repræsentativo bonitatem & convenientiam, quam habet objectum in se. Sive ergo ponatur quòd objectum in intellectu existens per suam similitudinem, activè concurrat ad actum voluntatis, sive non, salvatur quòd voluntas non debet producere simile, sed potius inclinationem. Unde in forma ad argumentum respondeo, concessa Majori, negando Minorem, ad cuius probationem, distinguo Majorem: idèd verbum procedit ut simile objecto intellecto, quia intellectus constituitur in actu completo per similitudinem objecti cogniti: ut per formam in esse rei, & realiter ipsum afficientem & actuantem, concedo Majorem: ut per formam tantum in esse cognito, seu solum ostensam & cognitam, nego Majorem, & sub eadem distinctione Minoris, nego Consequentiam.

216. Objicies ultimò: Proprium est voluntatis amantis producere tanquam terminum, unionem amantis cum re amata: Ergo perfectissima voluntas intra propriam lineam, producit perfectissimam unionem; Sed perfectissima unio in natura substantiali, est identitas numerica: Ergo voluntas Divina ex vi propriæ lineæ habebit communicare Spiritui sancto eandem naturam.

Nec valet si dicas, voluntatis esse proprium, producere unionem summam secundum affectum. Nam licet hoc sit verum in creatis, sicut in illis verum est, quòd intellectus producit simile secundum esse repræsentativum tantum, in Divinis tamen id erit verum de unione secundum naturam, sicut ex parte intellectus verum est de esse entitativo.

A Respondeo solutionem datam esse bonam. Ad impugnationem, nego paritatem. Licet enim quanto perfectior est amor, tanto perfectior debet esse unio; id tamen debet semper esse intra lineam amoris, non verò extrinsecè: at verò identitas in natura, est extra lineam amoris, non autem extra lineam intellectus, ut patet ex supra dictis.

§. VI.

Corollaria ex dictis.

EX dictis in decursu hujus articuli, quadam corollaria notatu digna deduci possunt, quæ breviter hic exponam.

In primis ergo ex dictis colligo, Verbum Divinum, ex vi suæ processionis, procedere ut Deum, secus verò Spiritum sanctum.

B Prima pars hujus corollarii à quibusdam ex nostris negatur: quia existimant quòd procedere ut Deum, denotat Deitatem produci. Sed fundamentum hoc falsum est: Verbum enim procedere ut simile formaliter ex vi processionis, conceditur ab omnibus Theologis; abique quòd similitudo dicatur producta: Ergo Verbum procedere ut Deum, non est Deitatem produci, sed ex vi processionis communicari: quare cum Verbo, & non Spiritui sancto, divina natura ex vi processionis communicetur, ut patet ex supra dictis, Verbum ex vi processionis procedit ut Deus, non verò Spiritus sanctus. Unde hæc consequentia: Spiritus sanctus ex vi suæ processionis est Deus spiritalis: Ergo ex vi suæ processionis est Deus, non valet: quia in antecedente, particula, ex vi, reduplicat spiritalis, & facit ut processio appelletur supra illum; ac denotat rationem impullus, vel passivæ inspirationis, esse terminum formalem processionis Spiritus sancti, quod verissimum est. In consequente verò reduplicatio Deitatis, & significat illam esse terminum formalem ejusdem processionis, quod est falsum.

Colligo secundò, rationem Verbi & Filii secunda Trinitatis Persona esse formaliter idem abque virtuali discrimine; & solum distinguuntur ratione alicujus connotationis, quæ in ratione Verbi, non verò in ratione Filii importatur.

Hoc etiam corollarium sequitur evidentè ex principiis jam statutis: Nam si Verbum Divinum non esset formalissimè Filius, processio Verbi, seu dictio divina, non esset formalissimè generatio: Consequens est falsum, ut patet ex dictis: Ergo & Antecedens. Sequela Majoris probatur. Eodem modo distinguuntur processionis, quo illarum termini formalissimè sumpti: Sed Verbum & Filius sunt termini divinæ dictionis & generationis: Ergo si virtualiter inter se differant, divina dictio, seu Verbi Divini productio, non erit formalissimè generatio.

E Præterea: Sicut Verbi & Filii virtualiter inter se differant, darentur in Deo quinque relationes, & sex notiones: Consequens est contra D. Thomam, & communem Theologorum sententiam: Ergo & c. Sequela probatur: quia tam distingueretur relatio Verbi à relatione Filii, quàm distinguatur relatio Spiritus à relatione Patris & relatione Filii, scilicet virtualiter: Sed hæc virtualis distinctio sufficit, ut relatio spirationis activæ numeretur ut distincta à relatione Paternitatis & Filiationis: Ergo eadem virtualis distinctio sufficeret, ut numeretur relatio Verbi ut distincta à relatione Filii. Et idem dicendum esset de notionibus.

Accedit etiam auctoritas D. Augustini, qui

(referent

(referente D. Thomâ infra quæst. 34. art. 2. ad 3.)
 Verbum Divinum, eo dicitur Verbum quo Fi-
 lius. Ex quibus hoc argumentum conficitur: Deus
 non est eo intelligens quo volens, nec eo iustus
 quo misericors; propter distinctionem virtua-
 lem, quæ inter voluntatem & intellectum, nec
 inter iustitiam ac misericordiam reperitur:
 Sed ex Augustino, Verbum Divinum eo dicitur
 verbum quo Filius: Ergo ratio Verbi, & ratio
 Filii identificantur in secunda Trinitatis Perso-
 na, absque virtuali discrimine.

Quod autem distinguantur ratione alicujus
 connotationis, quæ in ratione Verbi, non verò
 in ratione Filii importatur, ut asserit secunda
 pars corollarii, manifestum est. Nam Verbum
 connotat representationem creaturarum, quam
 non connotat ratio Filii, qui solum dicit ordi-
 nem ad generantem. Item Verbum, in ratione
 Verbi, & ut manifestativum, dicit ordinem ad
 totam Trinitatem quam manifestat; Filius ve-
 ro, in ratione Filii, solum dicit respectum ad Pa-
 trem, a quo generatur.

Advertendum tamen est, hanc connotatio-
 nem in Verbo non importari magis principaliter
 & in recto, sed minus principaliter & in obli-
 quo. Verbum enim in recto & magis princi-
 paliter dicit relationem realem ad Patrem dicen-
 tem; in obliquo autem & minus principaliter
 importat respectum rationis ad creaturas, in eo
 representatas & manifestatas. Unde S. Thomas

in 2a quæst. 34. art. 3. ad 4. Nomen idea principaliter
 est importatum ad significandum respectum ad crea-
 turas, & idem pluraliter dicitur in Divinis. Sed nomen
 Verbi principaliter importatum est ad significandum re-
 lationem ad dicentem, & ex consequenti ad creaturas,
 inquantum se intelligendo intelligit omnem creatu-
 ram. Et quæst. 4. de veritate art. 5. in corp. Quia
 Pater principaliter dicit se generando Verbum suum,
 & ex consequenti creaturas, idem principaliter, &
 quasi per se, Verbum refertur ad Patrem; sed ex con-
 sequenti, & quasi per accidens, refertur ad creaturam:
 dicit enim Verbo, ut per ipsum creatura dicatur. Un-
 de quando in corpore ejusdem articuli ait, hoc
 nomen Verbi imponi ad significandum aliquid
 absolutum, cum aliquo respectu, solum intendit
 docere, quod Verbum Divinum, in ratione Ver-
 bi, non importat solum relationem ad dicen-
 tem, sed etiam divinam naturam ut representat.
 Nam in Verbo adæquate sumpto duo in-
 cluduntur, nempe ratio representationis actua-
 lissimæ objecti, & insuper ratio expressi, reali-
 terque producti ad dicentem. Unde licet in linea
 absoluta, & in Verbo præintellecto Personis,
 non possit reperiri ratio Verbi propriè & adæ-
 quate, defectu relationis realis ad dicentem, im-
 proprie tamen & inadæquate illi competit; qua-
 tenus in divina essentia invenitur ratio intelle-
 ctiva in ultima actualitate, & representationis ac-
 tualissimæ, naturæ, ac reatorum, & creatura-
 rum, ut in Tractatu de attributis ex eodem S.
 Doctore ostendimus.

A rationale animam esse, quæ tota est in toto
 corpore, & tota in minima ejus parte. Existimant
 alii Deum esse, qui totus ubique est, & nullibi
 est. Verissima est utraque sententia: mihi tamen
 addere licebit, relationem maximum quid in
 minimo esse. Vix enim explicari potest, quanta
 sit ejus tenuitas, debilitas, ac fragilitas. Nullius
 ferè est entitatis & subsistentiæ, nullius activita-
 tis ac efficaciam, nullius soliditatis ac permanen-
 tiæ; vaga semper ac nutans, semperque mobilis
 inter duos terminos, huc & illuc discurrit, & vel
 subjecti cui adhæret, vel termini quem respicit,
 destructione, vel propriæ fragilitatis pondere,
 eodem ferè momento quo nascitur, evanescit.
 Ubi tamen in Deo reperitur, tanta est ejus digni-
 tas, nobilitas, ac majestas, ut sacratissimum Tri-
 nitatis mysterium, quo nihil in Christiana Re-
 ligione nobilius & excellentius est, in solis rela-
 tionibus originis fundetur ac subsistat, illisque
 divinæ constituentur ac distinguantur personæ,
 ac denique illis sublatis, penitus ruerent præci-
 pua nostræ fidei fundamenta. Unde Angelicus
 Doctor, ubi de divinis processionibus, quæ sunt
 fundamenta divinarum relationum disseruit,
 statim de ipsis relationibus disputat; acturus
 postea de divinis personis, tam in communi,
 quam in particulari.

ARTICVLVS I.

An inter relationem divinam, & divinam ef-
 fectivam, sit aliqua distinctio actualis
 ante operationem intellectus.

§. I.

Præmittuntur quæ sunt certa de fide, & refe-
 runtur sententiæ.

SUPpono primò tanquam certum de fide, da-
 tum in Deo relationes reales. Quod, relictis plu-
 ribus Conciliorum & SS Patrum testimoniis,
 duplici ratione probat D. Thomas hinc art. 1.
 Prima habetur in argumento sed contra, his ver-
 bis: Pater non dicitur nisi à paternitate, & Filius à
 filiatione: si igitur paternitas & filiatione non sunt in
 Deo realiter, sequitur quod Deus non sit realiter Pa-
 ter & Filius, sed secundum rationem intelligentiam tan-
 tum, quod est hæresis Sabelliana.

Quod si contra rationem istam objicias: Deus
 dicitur realiter dominus, & tamen relatio domi-
 nii non est realis in Deo. Similiter Christus de-
 nominatur realiter filius B. Virginis, & tamen fi-
 liatio in ipso non est nisi relatio rationis, ut docet
 S. Thomas 3. parte quæst. 15. art. 5. Ergo etsi re-
 latio paternitatis, non realis sed rationis esset,
 denominaret tamen realiter Patrem.

Respondeo denominationem à nomine relati-
 vo tunc esse realem, etiam si relatio sit rationis,
 quando fundamentum est reale, à quo tunc pro-
 venit realis denominatio: unde licet relatio do-
 minii in Deo, & filiationis in Christo, rationis
 sit: quia tamen earum fundamentum est reale,
 nempe creaturarum productio, & B. Virginis
 generatio, Deus dicitur realiter dominus &
 Christus realiter filius B. Virginis. Cæterum in
 Patre divino, si paternitas non esset realis, non
 daretur reale fundamentum: nam paternitas
 supra generationem fundatur, quæ requirit rea-
 lem distinctionem geniti à generante; cumque
 distinctio in divinis personis sumatur à relatio-
 nibus,

DISPUTATIO III.

De relationibus divinis.

Ad quæst. 28. D. Thomæ.

Quærent Philosophi quid illud sit, quod
 maximum in minimo est? Censent aliqui
 Tom. II.